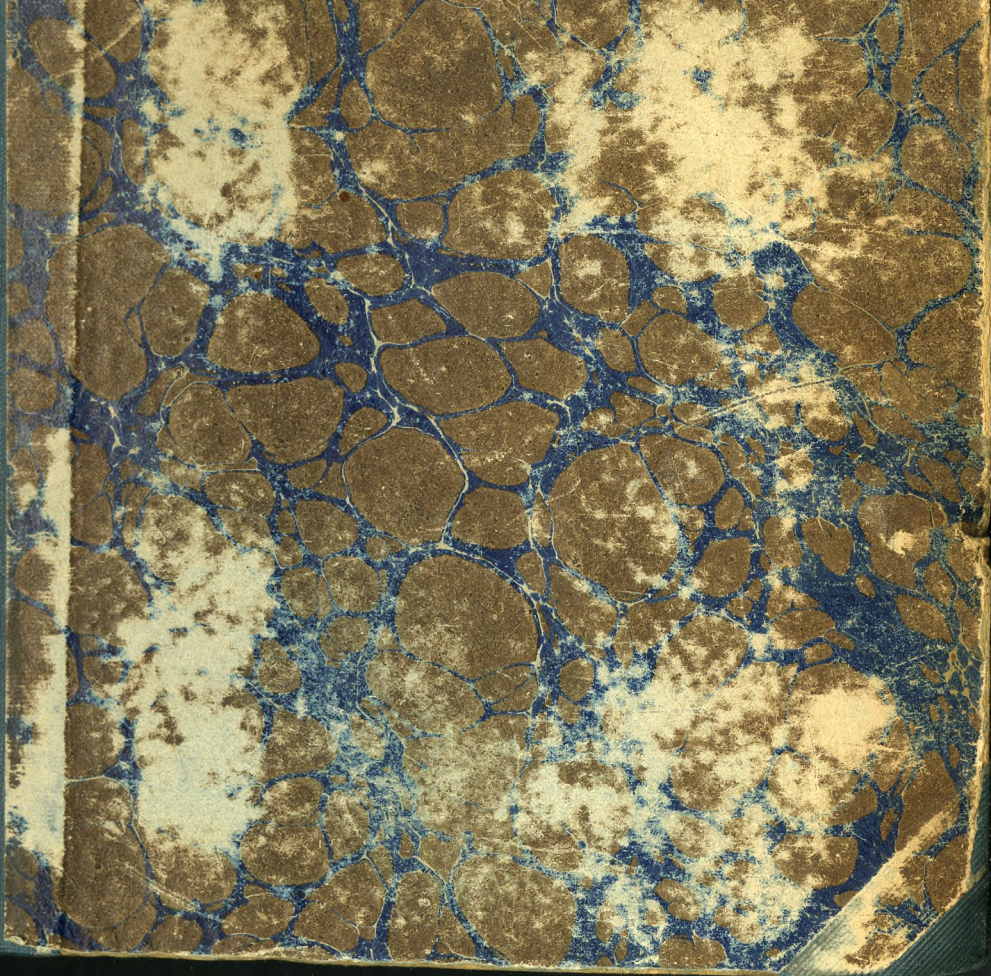
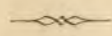

150.

150
1336

AZ
ÖSZI GYAKORLATOK
ÉS A
HONVÉDSÉG.

IRTA
ÉBER NÁNDOR.

3.

PEST, 1871.

KIADJA RÁTH MÓR.

Ráth Mór kiadásai:

A XIX. század
uralkodó eszméinek befolyása az államra.

Irta

B. Eötvös József.

Második kiadás. Hat füzet. Ára 6 frt. 80 kr. Angol kötésben 8 frt.

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK TÖRTÉNETE.

Irta

Laboulaye Eduard.

A harmadik kiadás után fordítva.

Első kötet: **A gyarmatok a forradalom előtt.** (1670—1763.)

Második kötet: **A függetlenségi harc.** (1763—1782.)

Harmadik kötet: **Az egyesült államok alkotmánya.** (1783—1789.)

Ára 6 frt. 60 kr. Angol kötésben 8 frt.

Az 1870/71. porosz-francia háboru.

Irta

Rüstow V.,

a híres schwajczi ezredes és katonai író.

Jogosított magyar kiadás.

Sz á m o s h a d i t é r k é p p e l é s t e r v e k k e l .

4 füzet.

Előfizetési ára a m. k. honvédek számára 4 frt.

Kemény Zsigmond tanulmányai.

Kiadja Gyulai Pál.

Két kötet. Ára füzve 4 frt. 60 kr. Angol kötésben 6 frt.

Mészáros Lázár

élettörténete, külföldi levelezései és emlékiratai.

Az eredeti kéziratokból közrebocsátja Szokoly Viktor.

6 füzet. Ára 8 frt. 40 kr.

AZ
ÖSZI GYAKORLATOK

ÉS A
HONVÉDSÉG.

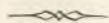
OSZI GYAKORLATOK

AZ

ÖSZI GYAKORLATOK

ÉS A

HONVÉDSÉG.

IRTA

ÉBER NÁNDOR.

PEST, 1871.

KIADJA RÁTH MÓR.

ÖZNI GYAKORLATOK

ÉRTEKELÉS

Dr. BALLAGI GEZA.

Szikra szikrát, eszme eszmét gerjeszt. Ez indított arra, hogy néhány eszmét, melyeket bennem az őszi gyakorlatok költöttek, feljegyezsek, és azokat a honvédségnek ajánljam.

A szerző.

2
Szikra ezáltal, ezme sávjú gárgyal. Ez in-
dion áru, hogy néhány ezmeit tárgyalat bennem
az ózi gyökörök költőnek, legegyszerűbb és azokat
a honvédségnek utaljam.

A székely.

I.

Az idei első öszpontosítása a honvédségnek nagyobb hadtestekben és annak együttes működése a közös hadsereggel, vizsga volt és gyakorlat egy-szersmind. Vizsga, melynek el kellett döntení a kérdést, valjon életrevaló-e a honvédség jelen alakjában és helyes volt-e tehát azon út, melyen meg-indultunk és haladtunk; és gyakorlat, melyből tanulnunk lehetett és kell is, hogy miképen fej-tethjük ki legczélszerűbben az intézményt, melyek annak erős és gyenge oldalai, miképen gyarapíthatjuk az elsőket és miképen mellőzhetjük az utóbbikat. Csak akkor lesz valóban gyakorlati eredménye az épen bevégzett őszi gyakorlatnak, ha e két szem-pontból bíráljuk meg azokat.

A vizsgát illetőleg, csak is egy vélemény lehet. A honvédség jelesen kiállotta a próbát, az intézmény mint olyan minden várakozáson felül jelesnek bizonyult be. Ez volt az általános érzés, melynek benyomása

alatt jött vissza bizonyára mindenki, ki az őszi gyakorlatokon a honvédséget látta. Lehetetlen, hogy még azok is, kik némi előítéletekkel mentek oda, részben azokból kijózanodva ne jöttek volna vissza; míg azok, kik forrón óhajtva a sikert, de ismervén a nehézségeket, melyek leküzdendőek voltak, aggódva mentek oda, most megnyughatnak azon meggyőződésben, hogy az alap le van fektetve, hogy ez alap ép és erős, és hogy azon bizton tovább építhetünk.

Hogy valóban megítélhessük e vívmány jelentőségét, emlékezzünk meg, mi volt a feladat. Se több se kevesebb, mint egy hadi erőt teremteni, mely unicum a maga nemében, egy valamit a mi sem rendes hadsereg, sem Landwehr tulajdonképen, hanem a kettő között áll. Magának a Landwehrnek, mint az activ hadsereg tartalékának természete azt látszik követelni, hogy az, ha nem is egyenesen kifolyása az activ seregnek, legalább avval szoros összefüggésben álljon, és így van ez mindenütt, hol ily tartaléksereg egyik vagy másik formában létezik. Még magában Angliában is, hol a belvédelemre szánt régi militia legönállóbb a rendes hadseregtől, az már rég a belügyminister rendelkezése alól kivételt és a hadügyminister rendelkezése alá bocsájtattott, míg az idén megkezdett katonai reformoknak fő czélja, a rendes hadsereget és a militiát szoros összeköttetésbe hozni és ez által az első

számára egy valóban czélszerű tartaléksereget képezni.

Mi ellentétben minden más nemzetekkel és magával, úgy szólván, a Landwehr-intézmény természetével egy a monarchia másik felével közösen tartott hadsereg mellett, egy bár többé kevésbé annak mintája szerint idomulandó, de tőle tökéletesen független nemzeti haderő alakításához fogtunk, melynek mégis feladata, hogy az együttes véderőnek kiegészítő részét képezze és háboru idején a közös hadsereggel a monarchia védelmére közre működjön.

Egy szóval elhatároztuk hogy, mint a politikai téren az 1867-iki kiegyezkedéssel, úgy a honvédséggel a katonai téren egy a modern katonai fogalmakkal ellentétben álló compromissum létesítését megkísértjük. A kísérlet annál merészebb volt nálunk, mert a multnál fogva már maga a honvéd név, ha nem is egy szükségképen kifejlendő ellentétre, de legalább egy már a dolgok természeténél fogva létező idegenkedésre mutatott a közös hadsereggel, és így tartani lehetett, nehogy az idegenkedés megrögzödjék és az által a két haderő együttműködése kérdésessé váljék, ha a két erő minden összeköttetés nélkül parallel fejlődik ki egymással.

De eltekintve egészen e veszélytől, maga egy ily katonai compromissum életbeléptetése egy új katonai problema volt. Katonai intézményeknél még inkább, mint politikai intézményeknél az életrevalóság

a szellemtől függ, mely azokat áthatja. Ily éltető szellemet egy hadseregnél nem igen lehet improvisálni, az rendszeren hosszú évek működésének eredménye, hacsak sikeres hadjáratok annak fejlődését nem gyarapítják. Erre nekünk várni nem lehetett, mert mielőtt ez bekövetkezhetett, a honvédségi intézmény rég lejártá volna magát. Forrás pedig nem volt, honnan e szellemet merithettük volna. Hogy a honvédség valódi hivatásának megfelelően, e szellemnek nemzetinek és katonainak kellett lennie, és e vegyületet nálunk csak elemeiben lehetett feltalálni.

Ott volt egy részről a közös hadsereg, és lehetett reményleni, hogy az abból a honvédséghez átvett elemek az abban uralkodó katonai szellemet áthozandják, de ez csakis katonai lévén, nem egyszerűs mind nemzeti is, nem volt önmaga elégséges arra, hogy a honvédségbe életet öntsön; ellenkezőleg, ha e szellem kizáró uralomra vergődött a honvédségnél, ebből csak egy halavány másolata és toldaléka válhatott a közös hadseregnek, nem pedig azon önálló, nemzeti szellemmel bíró haderő, mely egyedül felelhetett meg azon magas várakozásoknak, melyek reményében a nemzet az azzal járó súlyos terheket készséggel magára válalta.

Ott volt más részről a régi honvédsereg maradéka, melyben élt ugyan a nemzeti szellem lángja és az ebből eredt tettek traditiója, de e szellemből egész tisztaságában ép oly kevésbé merithette a

honvédség jelen alakjában éltető erejét, mint a közös hadseregben élő katonai szellemből; azonfelül alig lehetett várni, hogy a hosszú éveken át, melyeket a régi honvéd-elem a katonai köteléken kívül töltött, a honvédelmi seregekben úgy sem irányadó katonai szellem még elég erős maradt légyen, hogy az egy új haderő idomitására elégséges lett volna. E katonai szellem, mely számtalan és gyakran igen kisszerű rendelkezések pontos teljesítéséből szokás gyanánt fejlődik ki, csakis folytonos gyakorlat és kényszer által tartathatik fenn. Ha ez megszűnik, a szokás is csakhamar megszűnik az lenni.

Igy tehát, ha meg voltak is az elemek, melyekből az új honvédség a kellő szellemet merithette, ezen elemeknek vegyülni kellett, és ezen vegyüleből egy egészen új szellemnek kellett támadnia. Mindegyik elemnek egy részét sajátosságának el kellett vesztenie, és egy részét a másik sajátosságából átvennie. Meg fog-e ez történni, vagy nem, ez volt a nagy kérdés, melynek megoldásától a honvédségnek egész életrevalósága függött.

Hála a minister-elnöknek, ki helyes tapintatával mind a rendes seregben szolgált honfiakból, mind a régi honvédségből az alkalmas egyéniségeket kellő arányban kiválasztotta és ügyes kézzel a Scylla és Charybdis közt tudott hajókézni, hála a főhercegnek, kiben épen azon vegyüleke a nemzeti és katonai szellemnek, mely a honvédség számára

kivántatott, oly kitünő mértékben meg van, hogy a honvéd prototypusának szolgálhatott, hála végre azon józan felfogásnak, hazafiságnak, erős akaratnak és buzgalomnak, melylyel a honvédtisztek e munkához fogtak és azt folytatták; a problema meg van oldva, és él a honvédség.

Kérdezhetné valaki, hogy miből tűnik ki ezen élet. Feleletem reá, azon számtalan el nem ismerhető symptomákból, melyek ugy egy intézményben, mint a természetben az élő organismust jelezik. Első ezek közt azon öntudat, mely a honvédséget parancsnokától kezdve egész a közvitézig betölti rang- és fajkülönbség nélkül, és köztök egy szoros köteléket képez. A rövid idő daczára, a mely lefolyt a honvédségnek magának alakítása óta, és daczára azon még rövidebb időnek, melyet a honvédség nagy zöme, mely az állandó állomáson kívül esik, a zászló alatt töltött, a testületi érzés (esprit de corps) már is mély gyökeret vert. Bármily légyen is az egyesek foglalatossága, politikai véleménye, specialis nézetei a mindennapi életben, midőn a honvédruhát felöltötte, ő honvéd és mint ilyen, büszke a névre és magas hivatására.

Ha ez nem lenne, hogy történhetett volna, hogy a rövid idő és szükségképen még tökéletlen keretek daczára is, a fegyelem az egész őszi öszpontosítás ideje alatt oly tökéletesen tartatott volna fenn, hogy a körülbelül tizezernyi, többnyire 22—25 éves és

a társulat minden rétegeihez tartozó fiatal ember közt egyetlen egy kicsapongási eset sem fordult elő, mely hadbirói eljárást szükségessé tett volna. Még egy rendes seregnél is minden fegyelmi szokásaival és az e szokás fenntartására szükséges és kipróbált eszközeivel is, egy ily tünemény figyelemre méltó lett volna, a jelen esetben pedig csakis azon büszke öntudat által magyarázható, mely a honvédségben él, és mely a közös hadsereg szeme alatt kétszerezsen óvakodott, nehogy a honvéd név jó hírét ezen első találkozásnál máris koczkáztassa.

E helyes szellem volt az, mely az ily táborozásoknál anélkül is sokkal élénkebb és túlzásokra hajlandó ifjúsági ösztönöket a kicsapongástól megóvta. E szellemnek lehet hasonlóképen köszönni, hogy a honvédség e rövid szolgálati idő daczára annyira kiképeztethetett, hogy máris a rendes sereg mellett, mint egy számításba veendő harczi tényező lépjen fel, és hogy az ott jelenlevő idegen tiszteknek figyelmét és csodálkozását magára vonja. E szellem szülte azon jó akaratot, buzgalmat és kedvet, mely a munkát könnyítette és ébresztette azon érdekeltséget, mely nélkülözhetlen tényezője a gyors kiképzésnek. Igaz, hogy ifjaink a rendes hadseregben is gyorsan képeztetnek ki, de ennél van egy kényszer-eszköz, mely a honvédségnél nem létezik. Ott tudja ugyanis mindegyik, hogy minél gyorsabban képezi ki magát, annál előbb bocsájtják sza-

badságra a három év lefolyta előtt, míg a honvédségnél akár tanul akár nem, a törvény által kiszabott időn túl nem tartóztathatják vissza.

Nem járhatta be senki a táborokat és nem tekinthette a gyakorlatokat anélkül, hogy neki ezen jó kedv és érdekeltség fel ne tünt volna. Ez győzte le a fáradságot és nélkülözéseket. Igaz, hogy ezek a hadjáratban várandókhoz képest csekélyek voltak, de mégis elégségesek voltak arra, hogy számtalan ürügyet nyujtsanak azoknak, kik magukat kimélni akarták. Alig láttam egyet is azon tettetett betegeknek és gyengélkedőknek, kik ily alkalomkor még rendes seregekben sem hiányoznak, ellenkezőleg vettem észre nem egyet, ki feltört lába daczúra, sántikálva igyekezett megtartani helyét a sorban. Nem sokkal nagyobb volt a száma a hátramaradónak és kóborlóknak, pedig a csapatok nem egy dinnye földön mentek át, mely érett gyümölcseivel a szomjas vitézeket kötelességök teljesítésétől elcsábithatta volna. Ott is, hol ellen nem állottak a csábitásnak, nem mutatkozott jele azon vis inertiaenek, mely rossz akaratra mutat, egy kis szemesség és erély a tiszték részéről csakhamar véget vetett, vagy legalább vethetett volna a rendetlenségnek.

Még az utolsó zord éj, melyet a csapatok szabad ég alatt töltöttek és a hiányos ellátás sem törhette meg a jó akaratot és kedvet, pedig mindkettő elég lett volna arra, hogy öregebb katonákat

is kihozza sodronyukból; órákig tartó esőnek és utána egy hideg szélnek csupán a könnyü köpenybe öltözve, nemcsak sátor, hanem még pokrócz nélkül is ellentállani, és még elégséges fát és ételt sem kapni, elég erős próba volt egy ily fiatal seregnek. Nem is lett volna talán igen tanácsos, azt ily veszélyes próbának ismételve kitenni, de egy-két csapatot kivéve, hol nem a zord időben való táborzás, hanem a rossz ellátás ellen némi zugolódás volt, a többi e próbát is kiállotta, és másnap alig vette bárki észre a honvédségen, hogy mily éjt töltött.

A mennyire észrevehettem, nemcsak hogy megvan azon jó kedv a munkában, mely a helyes szellemről bizonyít, hanem nagyon is jó a kedv, mert a csend fenntartása a sorokban látszott lenni a parancsnokok legnagyobb baja. De e hiba, mely különben könnyen orvosolható, csakis egyik további symptomája azon pezsgő életerőnek, mely a honvédségben minden oldalról mutatkozik, és sokkal jobb jel, mint lett volna a mogorva csend, mely rossz akaratot és kedvetlenséget jelenthetett volna.

Mindezen jelenségek, melyeket említettem, minden elfogulatlan bíróban, ki a seregek természetében jártas, legkisebb kétséget sem hagyhattak az iránt, hogy a kivánt szellem fel van ébresztve a honvédségben, és hogy az nem mint oly sok rész-

ről jószoltatott, holtan született gyermek, hanem
életteljes sarjadéka és utóda a régi honvédségnek
és a rendes seregnek, telve nemcsak nemzeti, de
katonai szellemmel is, mely nélkül soha sem felel-
hetne meg azon czélnak, melyért azt a törvény-
hozás alkotta.

II.

Midőn két hasonnemű, ugyanazon célra szánt intézmény minden összeköttetés nélkül egymással parallel fejlődik ki, lehetetlen elkerülni, hogy az fokonként egymástól mindinkább el ne térjen, ha csak időről időre egymással érintkezésbe nem hozatik. Minél rendesebb ezen érintkezés, annál biztosabban lehet számítani arra, hogy az időközben eredt elágazások és eltérések kiegyenlítettessenek. Az egyik fél és a másik is, anélkül hogy észrevette volna, ugyanis kizárólag egy bizonyos irányba indult és csak akkor veszi észre hibáját, midőn a másik féllal jön érintkezésbe, mely talán egészen ellenkező irányban indult. Továbbá majdnem elkerülhetlen egy bizonyos, ha nem is ellentét, legalább rivalitás két hasonnemű, egymással semmi összeköttetésben nem lévő intézmény közt. E rivalitásnak egyetlen correctivuma az időről időre való érintkezés valami közös cél kivitelében, midőn mind

a két oldalon a saját külön érdekeket háttérbe kell szorítani és egyesülve a közös cél felé törekedni. Ott, hol egy nagy közös cél létezik, melyet mind a két fél elismer mint mérvadónak, a vélt érdek-különbségek rendesen csakis elidegenkedésnek és az ebből eredő elöitéletnek tulajdoníthatók, de ha nem nyújtatik mód ezek kiegyenlítésére és mellőzésére, a vélt érdekkülönbség könnyen valódivá válhatik.

Ez lett volna, véleményem szerint, legnagyobb veszélye a monarchiának a personalis unio alapján való szervezésének, és e veszély elhárítása véleményem szerint legnagyobb előnye a delegationalis intézménynek. Ha meg is engedném, ami igen kérdéses, hogy a monarchia ép oly biztosítva lenne, ha mindegyik fél egészen függetlenül rendezné ön-maga ügyeit, mégis lehetetlen feltennünk, anélkül, hogy absurdumra ne vigyük a dolgot, hogy a külügyi politikára, a kereskedelmi és más viszonyokra nézve, melyek a hosszú összeköttetés folytán kifejlődtek, néha valami érintkezés szükséges ne lenne. De ezen érintkezés természetesen csak mindig akkor történne, midőn vélemény- vagy érdek-különbség merülne fel, úgy, hogy a két fél, melynek egy közös célja van, t. i. a monarchiának mind a két fél érdekében való fenntartása, csak akkor találkozna, midőn az érdekek elágaznának és soha, midőn ezek egyhangzásban vannak. Valószínű-e, hogy ily szervezés mellett, ahol avval, kivel jó barátságban

élni akarunk, csak akkor találkozunk, midőn perelnünk kell vele, a monarchia sokáig együtt maradhatna? a perlekedés közti időben az előítéletek úgy nőnének és az elidegenkedés oly annyira megrögződnék, hogy azt többé kiirtani nem is lehetne. Ellenkezőleg hány előítéleteket oszlatott el máris azon indirect érintkezés, mely a delegatiók folytán történt, és hány valódi vagy többnyire vélt érdeklődés egyenlített ki azok folytán. Hogy mily egész más lábon áll most a két fél, nemcsak midőn ugyanegy munka kivitelében találkozik, hanem időközben is, legjobban mutatja az, hogy az alkotmányhű nemzeti párt majdnem ugyanannyit számít ránk a foederalismus és ultramontanismus elleni harczban, mint önmagára.

A viszony a közös hadsereg és a honvédség közt körülbelül épen így áll. Itt van két egymástól teljesen független és csakis a fejedelemnek, mint legfelsőbb hadúrnak személye által kapcsolatban tartott haderő, mely mégis ugyanegy célra, a monarchiának megvédésére van szánva. Bár a dolog természeténél fogva a belső szolgálatra, a felfegyverzésre, hadgyakorlatokra rang és járandóságokra nézve, mind a kettőben többé kevésbé ugyanazon szabályok és rendszer alkalmaztattak, ezeknek kivitelére nézve a kettő között semmi hivatalos összeköttetés béke idejében nem létezik. Az egyetlen hivatalos érintkezés, melyet a törvény megállapít,

csupán abban áll, hogy a honvédfőparancsnokság az országban fennálló honvédosztályok létszáma és elhelyezése, valamint az ezekben előforduló változások felől a hadseregbeli vezénylő tábornokokat a szükséghez képest vagy maga vagy a honvédkerületi parancsnokok által értesíti.

Már a ki valaha hadseregeket tanulmányozott, nem lehet, hogy észre ne vette volna azon roppant különbséget, mely a szolgálatra, hadgyakorlatokra és az egész belső oeconomiára néve létezik az egyes kisebb hadosztályok közt ugyanazon seregnek. A rendeletek ugyanazok, van egy folytonos és rendszeres felügyelet, hogy a rendeletek mindenütt ugyan azon módon alkalmaztassanak és mégis emberekre lévén a kivitel bízva, még sokkal reménytelenebb munka egy szigorú egyformaságot elérni, mint V-ik Károly törekvése, hogy óráit tökéletesen öszhangzásba hozza. Oly annyira éreztetik ez mindenhol, hogy alig van hadsereg, melyben a seregfőfelügyelők intézménye épen ez okból be ne hozatott volna, és még ott is, hol ezek legsikeresebben működnek, csak bajjal lehet oly eltéréseket és magyarázati különbségeket meggátolni, melyek az együttműködést és szükséges öszhangzást meg ne zavarják.

Ha ez így van az ugyanazon vezénylet és felügyelet alatt lévő hadseregekben, melyeknek hadosztályai folytonos érintkezésben vannak egymással, mennyivel inkább lehet tartani ily eltérésektől, a

rendeletek és szabályok kivitelében két egymástól független és semmi összeköttetésben nem lévő haderőnél. Itt csakis az időről időre való érintkezés segíthet, mely az időközben felmerült különbségeket kiegyenlítheti. Már egyedül e tekintetben az ideai összpontosítása és együttműködése a közös hadseregnek és a honvédcsoportoknak igen jó eredményt szülhet. Szülhet pedig nemcsak a honvédségre, hanem mind a két félre és az egészre nézve. Igaz, az együttlét rövid volt és alig elegendő arra, hogy az első találkozásnál természetes és a jelen esetben még inkább várható elfogulást és idegenkedést legyőzze, de ennek dacára mégis mindenki észre vehette, hogy a körülbelül ugyanazon szabályok és rendeletek kivitelében máris különbségek és sajátságok mutatkoznak a két haderőben. Ezen különbségek és sajátságok, ha kellő korlátok közt maradnak és időről időre érintkezés és összehasonlítás által napfényre jönnek, nemcsak hogy nem ártanak, hanem ellenkezőleg, az egésznek javára és az egész hadi szervezet fejlődésére szolgálnak. Az egyik vagy másik felfogás helyessége sokkal jobban tűnik fel, ha a kettőt gyakorlatban egymás mellett látjuk, mint ha még oly sokáig annak érdemeit elméletileg vitatjuk, míg azok, kiknek feladata az egész véderőt kiképezni és harczképesé tenni, nem egy újmutatást nyerhetnek ezen különböző felfogások által, mely őket olyanokra figyelmeztetheti, melyekre soha sem gondoltak volna.

Így például, hogy csak egyet említsek itt, már ezen első találkozásnál a honvédlovasság egy meglepő képességet mutatott a tudósítási szolgálatra, mely a velük együtt működő rendes lovassági tisztek által is egész készséggel elismertetett. A ki emlékszik a most világhírű porosz uhlánusok azaz könnyű lovasság működéseire a tavalyi hadjáratban és azon előnyökre, melyeket e lovasok mindenfelé egyszerre száguldozó raja nyújtott a tulajdon sereg mozgalmi titokbantartására és az ellenséges mozdulatok kikutatására, alig becsülheti túl egy ily szolgálatra termett anyag felfedezését nálunk. Ellenkezőleg, a porosz tapasztalástól a mienk változhatlanul azt mutatta be, hogy bármily jeles legyen is rendes könnyű lovasságunk minden más tekintetben, a tudósítási szolgálatban igen gyenge. Van elég bátorság és merészség, talán sok is néha, de hiányoznak a többi kellékek. Hiányzik az értelmes szem, mely azt látja, a mit tudni hasznos, és hiányzik a nyelv, mely elmondja azt, a mit a szem látott. És ez nem is igen lehet máskép. A zöme rendes könnyű lovasságunknak tiszta magyar, tót, vagy lengyel ajku, és még az altisztek is alig bírják elegendően a német nyelvet a legszükségesebb szolgálati végzendőkre. A tisztek között pedig alig van egy, ki eléggé birná a legénység nyelvét, hogy a szükséges utasításokat megadhassa, vagy hogy tolmács nélkül a látottakról való jelentést megérthesse

és az illetőket kikérdezhesse. Ily, úgyszólván mechanikus nehézségek ellenében, még a legbuzgóbb és ügyesebb tiszt buzgalma is hajótörést szenved.

A honvédségnél e nehézség nem létezik és azonfelül a honvédségnél, szervezésénél fogva, mindig nagyobb leend az intelligens és mivelt elem aránya, mely a tudósítási szolgálatnál még szükségesebb, mint bárhol másutt a seregnél. Nem útmutatás-e mindaz annak számára, a ki lát, a honvédlovasság specialis hivatására nézve, és nem jelel-e ki egy bizonyos irányt, melyben azt kifejtteni lehetne? Miért ne lenne a honvédlovasság az első, mely a valódi kémlő vagy tudósító szolgálatot egy egész új irányba vezethetné, mint az eredeti Chasseurs de Vincennes a könnyű gyalogsági szolgálatot.

De az idejű öszpontosítás főjelentősége nem annyira a szabályok és rendeletek felfogása és alkalmazására nézve a közös sereg és a honvédség közt netalán már támadt különbségek és eltérések kiegyenlítésében, hanem a két különálló haderő első érintkezésében fekszik. Meg kellett a jeget törni és ez csakis úgy történhetett, ha a két haderő tömegesen jött érintkezésbe és egy közös munkában közös hivatásának úgyszólván képét látta maga előtt. Nem volt elég, hogy e közös hivatás csak a törvényben meglegyen, az valószínűleg holt betű maradt volna mindaddig, míg mind a közös seregben, mind a honvédségben e közös hivatás érzése fel nem támadt. Nem volt

elég, ha ellenszenv nem létezett és ha a kettő egymás mellett megfért surlódás nélkül, nemcsak a honvédségnek, hanem az egész új véderőnek sikere, a véderő e két alkatrészének megbarátkozásától feltételeztetett. Meg kellett ismerkedni a kettőnek, egymást becsülni tanulni és áthatva lenni egymás szükségéről és szorosabb hivatásáról. Mindegyik sajátosságos szervezésénél fogva, bizonyos munkára alkalmasabb a másiknál, és az egyik munkája ép oly szükséges, mint a másiké, csak meglegyen az, ki azt kellőleg tudja felhasználni.

Mozdulhatott-e volna a német sereg oly könnyen előre és biztosíthatta-e volna azon hosszú vonalt a határtól Párizsig és Metzsig, ha nem lettek volna a Landwehr ezrei, kiknek védelme alatt az activ sereg ép számban működhetett? Ha ezek nem lettek volna ott és az activ seregnek magának kellett volna hadműködési vonalát biztosítani, alig jelenhetett volna meg félerővel a döntő perczen, ha csak nem akarta magát egy oroszországi catastrophának kitenni. És a Landwehr e szolgálatban nem talált-e elég alkalmat, bátorságát és szívósságát kimutatni? Ki nem emlékszik a Kummer-divisióra Metz és később Párizs alatt? Ki ostromolta és vette be Strassburgot és a többi hátra- és félreeső várakat, nem állott-e Werder osztályának tetemes része a Landwehrek-ből, nem voltak-e ezek szintén képviselve Man-teuffelnél? ott látjuk mindenütt. Bárhol ered valami

nehézség és baj, a sereg hátában, ott van kéznél mindjárt a Landwehr. És nem lehetett-e volna ez még másképp is, t. i. hogy a német sereg kénytelen lett volna visszavonulni, mint tulajdon seregünk Königgrätz után és nem lett-e volna akkor hivatása a Landwehrnek, támpontúl szolgálni az activ seregnek, és ha hivatásának megfelelt, azt meg is menthette volna.

De ha egy részről sürgős volt, hogy a közös hadsereg és a honvédség minél előbb érintkezzenek, ez érintkezés a jelen pillanatban még nem volt a maga veszélyei nélkül. Nem mintha valami surlódástól lehetett volna tartani a kettő közt. Hála az égnek, a józan ész mind két félről már rég elhárította ennek veszélyét. A veszély máshol volt. A rendes hadsereg és honvédség egymás iránti jövő viszonyára nézve, az első találkozás benyomásai sok időre mérvadóak lehetnek. Sehol sem létezik nagyobb ellenszenv a kontárság ellen, mint azoknál, kik a hadi mesterséget választják életfoglalatosságuknak, lenézik és utálják az amateur katonáskodást. Természetellenes lett volna, megkivánni a rendes seregtől, hogy saját szeméi tanubizonyosága nélkül, csak úgy jó hiszemre feltegye, hogy a honvédségben kifejlődend-nek azon katonai tulajdonok, melyek által egyedül válhat az hasznos szövetségessé és támaszává a közös seregnek. A honvédségen volt azt bebizonyí-

tani, hogy azok benne meg vannak már is és tovább fejlődhetnek.

Így lévén a dolog, némi bátorság és sok önbizalom kellett arra, hogy a honvéd-intézményt rövid élte daczára már katonailag elég érettnek tarttuk, hogy azt a rendes katonaság kritikus szemének kitehessük. Ha a honvédség kudarczot vallott, sok idő kellett volna az első kedvezőtlen benyomásnak eltörlésére. Szerencsénkre, a bizalom meg nem csalatott és a honvédség becsületesen helyét állotta.

Maga a honvédsereg láthatta ugyan és nem kétkel, hogy látta is, hogy még sok a teendő, de más részről minden katonaszem láthatta egyszersmind, hogy itt egy nagy fejlődésre képes és számbaveendő katonai tényező van előtte, nem pedig csak egy a nemzeti hiúságot legyezgető katonásdi játék. Bár annyira sujtotta is a balsors közös seregünket az utolsó időkben, van benne elég valódi jó katona, kiknek figyelmét bizonyára nem kerülte ki, azon erő és élet, mely a honvédségben már jelenleg is létezik, és azon nagy jövő, melynek elébe indulhat ez intézmény, ha helyes irányban fejlesztetik. Ezen feltevésem nem annyira azon barátsági és pajtássági érzelmeken alapúl, melyek a két seregbeli tisztek közt váltattak, hanem azon vonzódáson, mely a katonát az egész világon, úgyszólván egy testületté összefűzi. Különös, hogy épen azoknál,

kiknek feladata egymással halálig küzdeni, a küzdelmek közt egy ily testvéri érzés létezzék, mint semmi más békés foglalkozást üzökben, de tény, hogy úgy van; a valódi katona csakhamar kitalálja a valódi katonát és avval megbarátkozik. Az őszi gyakorlatoknál, mint hiszem, a közös seregbeli katona egy új pajtásra talált és ez e kísérletnek talán legjelentékenyebb eredménye.

III.

Az idei öszpontosítás csak első kísérlet lévén, melyet sok tekintetelnél fogva, a lehető legsikerebbé kellett tenni, legelőbb is azon kellett lenni, hogy a feladat ne legyen tulságos. Ennek lehet nyilván tulajdonítani, hogy a három napi gyakorlatok terve még a régi modor szerint állítottatott fel, mely a tulajdonképeni vezényleti képesség kimutatására csak igen korlátolt kört enged. Midőn minden nap feladata és eredménye, ugymint a két egymás ellen működő erőknek táborozási helye előre meghatároztatik, legfeljebb hadmozdulati (manœuvrir) és ittott hadműveleti (tactische) ügyesség bebizonyítására nyilik alkalom, de tulajdonképeni hadászati (strategisch) combinatiók egészen elesnek. Ezen régi modor, mely épen a valódi hadjáratokban legtöbbet nyomó vezértulajdonok gyakorlatára és kitüntetésére nem nyujt alkalmat, már rég felcseréltetett egy mással, melynek, mint sok más javításoknak,

kezdeményezése a poroszokat illeti. Évekkel mielőtt a porosz sereg hosszas tanulmányainak és működéseinek díját a harctéren kivívta magának, azon volt, hogy már a gyakorlati téren is a harctérre előkészítse magát, az természetesen legjobban éretik el az által, ha a gyakorlatok a mennyire lehet, hű képét nyújtják a valódi harcnak. Ebből kiindulva, nemcsak a nagyobb gyakorlatokban, melyeknél két vagy több hadtest egymás ellen működik, hanem még az egyes hadtestek és sokkal kisebb hadosztályok gyakorlataiban is, csak egy igen általános feladat kitűzése mellett tökéletesen függetlenül hagyatnak a parancsnokok egymás elleni működéseikben. E parancsnokok hasonlólag járnak el alattvalóikkal, csakis a feladatot tűzvén ki, és rájuk bizván a kivitel módját. Ezen eljárásnak tulajdonítható azon bámulatos kezdeményezés és ügyesség, melyet még az alsóbb rendű tiszték is tanusítottak a hadjáratokban.

Hogy mennyire különbözik az ily rendszer attól, melyet az idej őszi gyakorlatoknál láttunk alkalmazva, legjobban kitűnik, ha néhány adatot hozok fel az orosz seregnek, mely e tekintetben a porosz példát követi, idej gyakorlatáról. Augustus hóban, Sz. Pétervár környékén két sereg, mindegyik körülbelül 85—90.000 emberből álló, gyűjtett össze, körülbelül 60 verst vagy kilometer távolságra egymástól. Az elsőnek, mely a feltevés szerint éjszakon Finnlandban kikötött, feladata volt beljebb

nyomulni és a másik a déli sereg bazisát, Gatschint elfoglalni. Ez utóbbinak feladata volt, ezt meggátolni és az éjszaki sereget, mely különféle utakon jött, ha lehetett, részletekben megverni és egyesülését gátolni. Egy része a hajós-seregnek az éjszaki hadsereg rendelkezésére bocsájtotta úgy, hogy a parancsnok egy részével annak, lejjebb a parton a déli sereg működési vonalán kiköthetett. Ezen általános feladaton kívül, csakis némely más határozatok hozattak, melyek a viszonyok által szükségessé váltak. Így például Sz. Pétervár, mely a működői vonalon feküdt, mint nem létező feltételeztetett, melyen a seregek átvonulhattak és átvonultak is anélkül, hogy azt állásuk erősítésére felhasználhatták volna. Ezeken kívül a két parancsnok, Miklós nagyherczeg és Drenteln tábornok ítéletére hagyatott, hogy miképen oldják meg feladatukat. A két sereg kilencz napig működött egymás ellen, mely idő alatt hét csata és számos támadások, csellfogások és meglepések vitettek végbe. Számos bírák mozogtak a két sereg közt és ítélték meg, mennyire sikerült valami hadi tény. Ezek ítélték a tüzéség, lovassági támadások és gyalogsági tüzelés hatásáról az ott lévő erő és álláshoz képest, és azon veszteségről, melyet egyik vagy másik rész szenvedett. Ezek tudósították a legyőzött fél parancsnokát, hogy nem tarthatja magát és vissza kell vonulnia. Ha az ítélet az volt, hogy egyik fél tulságosan

többet vesztett halottakban és foglyokban mint a másikk, ennek egy megfelelő részét embereinek át kellett adni a győztesnek, kinek ereje ezáltal nagyobbodott. Mindenki akkor és úgy kezdte mindennap mozgalmait, mint legjobbnak vélte, az ütközet után a győztes fél a csatatéren táborozott, a legyőzött ott, ahol helyet találhatott visszavonulásában. Így nemcsak a tulajdonképeni hadi mozdulatokra, hanem az élelmezés és szekerészet használására nézve is, a gyakorlat iskolává vált.

Mindenki láthatja, mennyire különbözik mindez attól, ami a három nap alatt nálunk történt, hol mindegyik nap feladata és eredménye, úgy mind a két hadtest táborozási helye, ki volt előre jeelve. Ez által mind azon bizonytalanságoknak és eshetőségeknek, melyek oly nagy tényezők hadjáratokban, vége vettetett. A körülmények közt ez aligha lehetett másképp, mert a vezényleti, táborkari és minden segéd szolgálatra nézve, a két egymás ellen működő erő nem volt egyenlő. Ha van is egyes táborkari tisztje a honvédségnek, de táborkara, azaz a sereg vezényletére nélkülözhetlen organismusa nincs, enélkül pedig még hadijátékot sem igen lehet üzni. Még ily könnyű feladatnál is, mint az idej volt, és oly csekély számu hadtestnél, mint a melyet József főherczeg vezényelt volt, ezen organismus hiánya szembeötlő volt. Bármily ügyes és szemes légyen is a parancsnok, és bármily használható egyes tá-

borkari vagy segédtsízzal birjon is, egy rendes, erre begyakorlott, organismus nélkül soha sem sikerülend azon összevágó érintkezést (Fühlung) fenntartani, mely szükséges, hogy létezzék az egész és az egyes részek közt. Láta és érezte is mindenki ezen érintkezés hiányát, és ennek voltak tulajdoníthatók azon szakadozott és össze nem vágó mozdulatai az egyes részeknek. Így az első nap a pesti dandár, mely a centrumot képezte a vasut és gödi erdőség közti iszapos lapályban, melyből csak egy szük kijárás volt, vesztegelt, anélkül hogy akár a gödi támadás és visszavonulás támogatására, akár a bal szárny kerülésére szánt ellenséges erő meggátlására használtatott volna fel. Így volt ismét a második napon is, hol a jobb szárnyon összpontosított lovaság és a Szödről előre indult gyalogság közt, és a harmadikon, hol ismét a jobb szárnyon működő Schönfeld-féle rendes dandár és a kerülő honvédség mozgalmi közt, az együttműködés egészen meg volt szakadva. A működési tér terjedelménél fogva, az egyes részek közti összeköttetést nehezítette ugyan, de e nehézség egy jól rendezett táborkari szolgálattal eltűnt volna.

Mindez intés volt, hogy a honvédségben is e nélkülözhetlen organismusról gondoskodjunk. Igaz, hogy a honvédség főhivatása, a közös hadsereggel való együttműködés, és annak támogatása lévén, e hiányt, ugy mint a tüzérségét ebből pótolhatja, de

nincs kizárva annak lehetősége, hogy a honvédségnek egy része külön hadi feladatra is használtassék fel, és e feladatnak soha sem felelhetne meg kellőleg, ha egy ily külön működő honvéd - hadtestnek táborkari szervezésére, csak az utolsó perczben egy seregbeli táborkari tiszttel rendeltetne oda. Lehet egy rendes dandárt vagy tüzérséget így oda rendelni, de nem azt, ami lelkét és eszét képezi az egész hadtest működésének. Ha nem akarjuk kizárni annak lehetőségét, hogy a honvédség legalább részben valaha külön működjék egy bizonyos mérvben, egy táborkari szervezésről kell gondoskodni.

Nem szükséges erre valami nagy apparatus vagy költség. Elég egy jó táborkari főnök a főparancsnokságnál, ki egy ily szolgálatot berendezzen, és az e szolgálatra alkalmas tiszteket az összes honvédségből kiszemelje, betanítsa és kipróbálja. Az előrehaladottabb seregek már ugy is rég felhagytak a táborkarral, mint külön testülettel, és táborukat ideiglenesen e szolgálatra rendelt és folytonosan csapatjaikhoz ismét visszatérő seregbeli tisztekből alakítják. Ez által az egész intézmény folytonosan új életet nyer. A helyett, hogy egy aránylag csekély számú testületre lenne utasítva, a táborkari főnök választásában az egész sereg tiszteiből, a legalkalmasabbakat kiszemelheti, és ellenkezőleg, ha valamelyik a választottak közül meg nem felel, azt minden megaláztatás nélkül ismét visszaküldheti,

Ezen rendszernek köszönheti a porosz sereg tábori karát, és e rendszer most a közös seregben is behozatott.

A szükséges táborkari szervezés hiányában, az egyes csapatok így többé kevésbé önmagukra hagyatván, azt lehetett volna várni, hogy ezek annál inkább felhasználták volna a kezdeményezést, melyre alkalom nyílt. De kivéven néhány esetet a lovaságnál, az sehol sem történt. A csapatok a rendelkezésekhez ragaszkodtak, és csakis azokat teljesítik szigoruan, nem tekintvén úgy szólván, sem jobbra sem balra, és így a legjobb alkalmak észrevehetlenül vagy mindenesetre felhasználatlanul elmulasztattak. Ha ezen mulasztások csakis a honvédtisztek részéről történtek volna, abból csak azt lehetne következtetni, hogy a rövid idő következtében, ezek még nem voltak képesek megszerezni azon begyakorlott szemet és gyors ítélő tehetséget, mely ily pillanatnyi alkalmak felhasználására szükséges, de láttam én, hogy nem egy ily alkalom a rendes sereg tisztjei által is elmulasztatott, és pedig elmulasztatott még akkor is, midőn igen jól észrevéteztett, és ez azt mutatja, hogy mélyebben kell keresnünk valódi okát ezen tüneménynek.

Vissza kell mennünk bizonyos régi, megrögzött traditióira az osztrák seregnek, melyek nem csekély befolyással voltak főképen újabb hadjáratainkban. Volt egy idő, midőn egy minél tökéletesebb gépezet

volt minden katonának ideálja a hadseregről, és midőn a jó hadvezér az ügyes sakkjátékoshoz hasonlított, ki inye szerint a figurákat ide s tova úgy mozgatta, hogy ellenét tönkre tette. Természetesen, egy ily felfogásnál az volt a főfeltétel, hogy az egész ész és iniciativa kizárólag a hadvezért illeti, és hogy az alparancsnokok úgy álljanak ott mozdulatlanul, mint a sakkfigurák, várván az ihletet és akaratot felülről. Az ily felfogás helyén is volt a kis seregek, a koha-puska és a régi nehéz mozgalmu és csekély horderejü ágyuk idejében, midőn mindegyik fél kényelmesen kifejlesztette hadi oszlopait az ellenség szeme láttára, és azokat, mint udvarias ellen, a másoknak úgy szólván bemutatta. Nem igen járja meg mindez a mostani óriási seregekkel, hátultöltőkkel és a gyorsan mozgó, biztosan lövő és messze ható ágyukkal. Csakhamar vége lenne a seregnek, mely ezek ellenében azon szoros mechanikus összefüggést akarná fenntartani, mely ezelőtt oly kecsegtető volt, és mely most már a seregek nagysága végett is lehetlenné vált. Az újabb hadjáratok tapasztalása mutatja, hogy a tökéletesített löfegyverek következtében, a régi mély és csekély terjedelmü felállítások helyett hosszú, de csekély mélységü felállítások lettek szükségesek. Vége mindazon rendes, tömeges előremozdulásoknak, melyek oly gyönyörűen veszik ki magukat a régi képeken. Ott, hol egyik főtekinet, az előre nyomuló csapatot, a mennyire

lehet, a tökéletesített löfegyverek pusztító hatásától megóvni; ott, hol minden, a helyiség által nyújtott menhelyet, és minden kedvező pillanatot azonnal fel kell használni; ott csakis a szellemi kapcsolatot fenntartani, egy bizonyos általános feladat kitzésével, a kivitelre és a körülmények által nyújtott alkalmak felhasználására pedig a legtágasb tért kell engedni, nemcsak hadosztály és dandár, de kisebb testületek parancsnokainak is. Az egész csata, ugy szólván, számos kis független ütközetre oszlik el, melyre a felsőbb parancsnokok csakis annyi befolyást gyakorolhatnak, hogy a kézben tartott tartalékokkal segítenek ott, hol annak szüksége mutatkozik.

Mindenki, ki figyelemmel kísérte az 1866- és 1870-iki hadjáratokat, tudhatja, hogy az egész gyalogsági harc csupán egyes századok független harczából állott. Minden százados ugy szólván egy kis hadvezér szerepét játszotta. Meg van ennek a maga baja, mert nemcsak hogy az eredeti csatarendet nem lehet fenntartani, hanem még az egyes századok is gyakran összevegyülnek. E baj annál kevésbé kerülte ki a porosz vezetők figyelmét, mint-hogy a sereg legtovább ragaszkodott a régi, lassu, tömeges mozgalmakhoz. Megvitattott a kérdés minden oldalról 1866 után, és a következés volt, hogy a szokásos belátásokkal a porosz vezetők nem azt következtették, hogy mind a felsőbb tisztek hibáztak,

midőn így a parancsolatuk alatt levő csapatokat kezeikből kibocsájtották, hanem hogy ez az új fegyverek következtében nem lehetett másképen, és hogy a fődolog most a kisebb csapatok vezéreit is ezen kezdeményezésre és független belátások szerinti eljárásra szoktatni. Az 1870-iki hadjáratban a porosz sereg e bölcs elhatározás gyümölcseit aratta.

Csak egy példát akarok felhozni, hogy megmutassam, mennyi tér engedtetik e tekintetben még az alsóbb rendű tiszteknek is. Ez azon 47 ezred két századja, mely az egész idő alatt Saarbrückot egyedül tartotta. Midőn már a sereg zöme közeledett, maga szakállára az előre nyomuló francia előőrsöket visszanyomta, és azon csatát előidézte, mely a Forbachi győzelemmel és Frossard hadtestének szétveretésével végződött.

Ne higyjük, hogy parancsnokaink jobban fogják együtt tartani és vezényleni a csapatokat, mint a poroszok. Ellenkezőleg, épen az volt oka azon borzasztó veszteségeknek a poroszok irányában, és azon nehézkességnek, mely mindég jellemezte az osztrák sereget, hogy e lehetetlenség után törekedett, és nem tudta magát a változott viszonyokhoz alkalmaztatni. Az idej gyakorlatokról ítélve, azt kell hinnem, hogy ez még most sem történt, hiába fogunk várni a kezdeményezésre az alsóbb parancsnokoknál, hacsak azt a gyakorlati téren nem ébresztjük. Meglehet, hogy a látvány nem lesz mindég

oly szép és correct, ha a zászlóalj- és század-parancsnokoknak, egy bizonyos pontig szabad tért engedünk a mutatkozó alkalmak felhasználására, de ha ezt nem tesszük, megtörténhetik a harctéren is, mint Csomádnál történt a gyakorlatoknál, hogy a jeles jágerek ott fognak állani, és az előttük fekvő erdőt, melyen keresztül Gablentz visszavonuló csapatainak szárnyát támadhatták volna meg, nem foglalandják el — mert nem volt reá rendelet, a tüzérség pedig a helyett hogy a visszavonuló csapatot gyorsan üzőbe vette volna, ott fogna állani egy óra-hosszáig az öreg hegy előtt, melyből az ellenfél már rég kihuzódott. Miután azonban maga a hadügyér szemtanuja volt sok ilyesminek, remélhetjük, hogy ő gondoskodni fog a baj orvoslásán, mely a honvédségnél még nagyobb mérvben látszik létezni.

IV.

Csakis egy vélemény volt és lehetett is az élelmezésre nézve, t. i. hogy az semmi tekintetben sem volt kielégítő. Nemcsak hogy minémüsége a kiszolgált cikkeknek nem volt mindig olyan, mint az méltán követelhető volt, hanem a kiszabott mennyiség is vagy egészen hiányzott, vagy későn érkezett; azonfelül oly rendetlenül kezeltetett, hogy míg az elsők bőven láttattak el, a későbben jövők vagy távol esőknél, nevezetesen az előőrson levő csapatoknál, kikre épen a tábori szolgálat súlya leginkább nehezedett, több esetben ember és ló is 24 óráig és még tovább is minden ellátás nélkül maradt.

Ha valahol a hiányok oly általánosan mutatkoznak, majdnem bizonyos, hogy ezeknek oka nem egyedül a kezelő személyekben, hanem magában a rendszerben rejlik. Az élelmezés czélszerű és pontos berendezése egyike a legnehezebb katonai problémáknak, mert az elvileg nem is oldható meg.

Két rendszer áll itt homlokegyenest egymással, a bérbeadási és a magánkezelési. Alig van sereg, mely felváltva mind a kettőt ne próbálta volna, és mindezen kísérletekből csakis egy dolog világott ki tisztán, hogy t. i. a katonai élelmezésre sem az egyik, sem a másik kizárólag nem alkalmazható. Ha csak azon aránylag sokkal számosabb békeéveket vesszük tekintetbe, melyek alatt a sereg állandóan van elhelyezve, a bérbeadási rendszer mind nemzetgazdászati, mind olcsósági tekintetben előnyösebbnek mutatkozik, ámbár még itt is kérdéses, vajon a magánkezelési rendszer bizonyos mértékben alkalmazva, nem szolgál-e ellenőrzésül a vállalkozók túlságos követelése ellen, de a sereg nem csupán béke idejére van szánva, ellenkezőleg ez csak előkészítésnek tekintendő valódi hivatására. Háborúban ellenkezőleg még a legtökéletesebb bérbeadási rendszer sem felelend meg egyedül a feladatnak. A mostani gyors mozdulatoknál nincs az az erő, mely képes legyen még a vasútak legügye-
sebb felhasználásával is, az élelmi raktárakat hasonló gyorsasággal oda varázsolni, hol a sereg megállapodik, úgy, hogy minden csapat mint béke idejében, a szükséges czikkekért oda mehessen. A mostani nagyságu seregek azonfelül oly tért foglalnak el, hogy a távolabb álló és szétszórt csapatok ellátása önmagában egy külön szolgálatot és organisatiót vesz igénybe. Hadi időben tehát nem a

raktárok betöltése, hanem ezek és az előálló tábor közti szolgálat képezi a fő nehézséget. Lehetnek mint voltak is oly gyakran hadjárataink alatt zsufolásig telt raktárok csekély távolságra és a sereg mégis éhezhet, mert ez úgy szólván belső élelmezési szolgálat rosszul volt berendezve. E szolgálatot, kivéven egyes rendkívüli esetekben, csak is egy a sereggel szoros összefüggésben és egy fegyelem alatt lévő organismus láthatja el pontosan, mely teljes hatalommal rendelkezhetik és a legszigorúbb feleletre vonathatik. Magánvállalkozóknál ez soha sem érhető el. Hiába fenyegetjük és büntetjük a hadbiztost, ki nem rendelkezhetik, csak ellenőrzi a szolgálatot, hiába szoritjuk a vállalkozó közegeit, melyek csak eszközök, hiába szabunk roppant bánatpénzeket a vállalkozóra, ha azalatt a sereg koplal és tönkre megy. A hadsereg, mely bizton akar járni, nem teheti magát függővé másoktól e tekintetben, kell hogy legyen neki egy tulajdon jól berendezett organismusa e célra.

Nem bizonyítja az ellenkezőt, hogy 1866-ban olaszországi seregünk jól volt ellátva egy magánvállalkozó által, míg az éjszaki sereg tulajdon közegei által kiéheztetett. Az első soha mozgó sereg nem volt, Verona falai közt ült, és soha egy napi járásig azoktól nem távozott, míg, ha éjszaki seregünk saját hazájában és vasutak mentében, egy gazdag országban, tulajdon közegei által el nem láttatott,

míg a gyorsan előre haladt porosz sereg elégségesen el volt látva, ez csakis azt bizonyítja, hogy a porosz szolgálat jó volt és a miénk rossz.

Mindezekből kivilágland, hogy míg béke idejében a bérbeadási rendszer lenne legelőnyösebb az élelmezésre, háború idején ellenkezőleg egy mozgásban lévő sereg, egy különösen e célra berendezett magánkezelési rendszer nélkül nem működhetik biztosan. E változó viszonyoknál fogva, melybe a sereg van helyezve, kizárólag sem az egyik, sem a másik rendszer nem fogja biztosítani az élelmezést. Fel lehetne ugyan hozni, hogy így állván a dolog, a legcélszerűbb lenne a bérbeadási rendszert alkalmazni béke idején, és a szükséges katonai organismust életbe léptetni háború idején. Erre csakis az lehet a felelet, hogy nem igen lehet improvizálni ily katonai organismusokat az utolsó perczen, mert míg az betanulhatna, a sereg könnyen éhen halhatna.

Az élelmezési problema tehát sikeresen csak úgy oldathatik meg, ha már béke idején a két rendszer helyes arányban egyesítették, úgy hogy a körülményekhez képest akár az egyiket, akár a másikat lehessen alkalmazni, és így mind a kettőnek előnyeit kiaknázni. Épen ezen rendszabályilag alig hátrózható arányban rejlik az egész problema kulcsa. Kevesebbet tanulhat e tekintetben, mint bármily másban, egy sereg a másiktól, mert az egyik vagy

másik rendszer bővebb alkalmazása nemcsak az e célra rendelkezésünkre lévő személyzet minéműségétől, hanem az általános nemzetgazdasági, közlekedési és kereskedelmi viszonyoktól függ.

Igy például Poroszországban, mely oly szerencsés, hogy egy tökéletesen megbízható kezelő személyzettel bír, a legnagyobb szabadság engedtetik a két rendszer alkalmazásában. Az élelmezés vagy szerződések vagy szabad vétel útján, nemcsak az intendantia vagy hadbiztosság, de magok a csapatok részéről is történik, még szabadságukban állván az is, hogy a más államközegeknél található előkészületeket is, ha célszerűnek mutatkozna, felhasználhassák a katonaság számára. Vannak azonfelül szerződések, ahol az anyagok egyenesen a katonaságnak, és mások, hol a raktárakba szolgáltatnak. A francia seregnél ellenben mind ez szigoruan van szabályozva, többnyire nagy szerződések útján szereztetvén be az anyagok a raktárakba, és ezek kezelése és kiszolgáltatása kizárólag az intendantia által történvén.

A honvédségnél eddig kizárólag a bérbeadási rendszer alkalmaztatott, és ez a körülményekhez leginkább illő is volt, mert eddig a honvédség csakis mint szervezetben levő és ki nem mozduló haderő szerepelt. Ott voltak a csekély állandó állományok és az ujjoncok ellátása a betanítás és a már betanítottak évi gyakorlatai alatt. Még a tavali

dandárgyakorlatok alkalmával is, e rendszer tökéletesen elégséges volt, mert a dandárok helyben maradtak és a különbség csakis az volt, hogy néhány ezer adaggal többet kellett rendelni. Így volt hasonlóképen az idei gyakorlatok első része alatt, midőn a csapatok állandóan voltak elhelyezve Váczon és a körüllevő helyiségekben, de már azon csekély erőltetés alatt, melyet a rövid három napi kis mozgás megkivánt, az eddigi rendszer hiánya kitűnt. Meglehet hogy a vizsgálat, mely e tekintetben szükséges, kimutatandja, hogy egyes hadbiztosok és vállalkozók kötelességüknek meg nem feleltek, mint egy ily három napos kis séta alatt talán megfelelhettek volna, de ha jól megvizsgáltatik a dolog, kiderülend, hogy ezek még a legnagyobb ügyességgel és feláldozással sem láthattak volna el egy nagyobb honvédtestet, ha a feladat nem egy három napi séta, hanem egy három heti vagy hónapos hadjárat lett volna, és hogy gondolkozni kell valami rendszerről, mely az ily eshetőségnek is megfelelelend.

A honvédség élelmezésével is körülbelül ugy áll a dolog, mint a honvédségi táborkarral. Mihelyt a honvédség kimozdittatik és a közös sereggel együttesen működik, ez utóbbi veszi át a honvédség ellátását, és ez alig is lehet másképpen, mert a legnagyobb zavarok eredhetnének abból, ha egy seregben két nemü, egymástól független élelmezési

közegek működnének. De ott van ismét azon eshetőség, hogy egy része a honvédségnek, távol a seregtől egy különös feladattal bizatik meg, és ily esetben vagy egy külön élelmezési organismust kellene rögtönözni, vagy annak alkatrészeit a közös seregből átvenni, azaz két oly roszt között lenne a választás, hogy nehéz lenne megmondani, melyik a rosszabb.

Bármily jók lennének is az egyes közegek, melyek a hadseregből a honvédséghez rendeltetnének, azok csak kiszaggatott részei lennének az organismusnak, melyeknek összeillesztése talán még több bajba kerülne, mint egy új organismus teremtése. Mindazon segédszolgálatok, melyek egy seregnek mozgósíthatására és minden szükségessel való ellátásra vonatkoznak, a legszorosabb összefüggésben vannak egymással. Élelmezés, beteg ellátás, ruházat, fegyver- és lőszer-tartalék, mind a mozgósítási eszközök, a szekereszet, vasútak, folyók legczélszerűbb felhasználásától vannak feltételezve. Ez pedig lehetetlen, hacsak mindezen segédszolgálatok egy összevágó organismus által nem kezeltetnek, mely a meglevő mozgósítási eszközökkel teljhatalommal és szigorú felelősség alatt rendelkezik, és a szükséghez képest új ily eszközök megszerzéséről gondoskodik. Ily együttes kezelés által lehet egyedül azon folytonosan előkerülő és egymással összeütköző igénye-

ket féken tartani, és mindegyiknek a lehetőségig eleget tenni.

Hiába, a harcz önzővé tesz, mindenki önmagáról gondoskodik legelőbb. Aki valaha vett részt hadjáratban, jól tudja, mily keserűk szoktak lenni az összeütközések ily alkalomkor. Mindenkinek több szekér kell, mint jut, és ha módja van, azt el is veszi, és így megszerzi magának a felesleget is, midőn másnak még a legszükségesebb sem jut. Csak egy teljhatalommal ellátott intendantia, melynek mindenkinek engedni kell, és mely egyedül a főparancsnokságtól veszi rendeleteit, képes e Darwin-féle életért való harczot fékezni. A feladat nem a leghálásabb, és természetesen mindenki a legnagyobb ellenszenvvel viseltetik a korlátozó közegek irányában. Ez ellenszenv azonfelül még egy bizonyos lenézéssel is párosul, melyet a harczos a nem harczos iránt érez.

Már most kérdem, hogy működhetne sikeresen mind ezzel szemben, egy a közös seregből az utolsó perczben a honvédséghez rendelt hadbiztosság? Mily folytonos surlódásokra nyilna itt alkalom? És valószínű-e, hogy az tekintélyét képes lenne megállapítani? Ha e tekintély nincsen megállapítva már béke idejében, nem foglalhatja azt el az intendantia azon minden oldalról ellene intézett törekvések ellenében, melyek háború idejében kitörnek.

Mint a táborkárnál, itt sincs szüksége a honvédségnek valami nagy apparatusra. Csak a vázlatról és keretről kell gondoskodni, és főleg azon rendszer iránt kell tisztába jönni, mely szerint az organismusnak működnie kell. Ez utolsó tekintetben nem lenne felesleges, a közös seregben létező rendszeren kívül, még a más seregeknél divatosat is tanulmányozni. Ha azon organismus, mely e célra a közös hadseregben létezik, céljának eddig nem igen felelt meg, azt főleg annak kell tulajdonítani, hogy mindezen, a sereg ellátására és mozgósítására célzó intézmények összefüggése és fontossága eléggé nem méltányoltatott, és ennek következtében a legutolsó időkig nem is létezett egy középponti közeg, mely ezen összefüggést fenntartotta volna. Ott voltak a hadbiztosok (Kriegs-Commissaire), egy neme a kétéletű lényeknek, félig katoná, félig polgári hivatalnok, kiknek hatásköre csakis az élelmezésre és számadásvitelre terjedt, és ki tökéletes függésben volt minden katonai parancsnoktól, kivel érintkezésbe jött. A legújabb szervezés szerint, most alakított ugyan külföldi minta szerint egy intendancia, de ez inkább csak név mint rendszerváltozás. Az erre vonatkozó organikus szervezet szerint e testületnek sem hatásköre, sem állása nem olyan, hogy az a feladatnak, mely a seregnek minden szükségessel való ellátása, megfelelhetne.

A hatáskörre nézve ez még mindig főképen a vasutak, szekerészet és más mozgósítási eszközök felhasználására nézve oly kétes és korlátolt, hogy e mellett valódi felelősséget alig lehet követelni. Az állás pedig még mindig oly függő az illető katonai parancsnokoktól és oly alárendelt, hogy nem szeresheti meg azon tekintélyt, mely a kritikus perczen engedelmességet biztosít.

Az új organikus szervezés szerint, nem is az intendancia vezeti az ellátást mozgósítás alkalmával, hanem egy e célra kinevezett tiszt veszi át az egész rendelkezést úgy, hogy tulajdonképen ennek kezében összpontosul az egész hatalom. Alig lehet megvárni, hogy egy az utolsó perczen odarendelt tábornok, kinek alig lehet fogalma azon bonyolódott szolgálati viszonyokról, melyeket a seregnek ellenőrzés melletti ellátása igényel, e hatalmat czélszerűen tudja felhasználni, és ez is csak ismét egyike azon félszeg intézkedéseknek, melyek mutatják, hogy fogalmaink nem igen tiszták.

Az élelmezésre nézve követendő rendszerre nézve, a honvédség csak keveset tanulhat a rendes seregtől, önmagának kell itt egy helyes utat más rendszerek tanulmányozása által feltalálni. Fel is találandja azt, ha szem elől tartja azon vezéresz-

mét, hogy minden a seregnek ellátására czélzó intézményeket egy igazgatás alatt kell összpontosítani, mert csak ott létezhetik valódi felelőség, ahol meg van a hatalom is.

V.

Méltó csodálkozással s meglelégedéssel láthatta mindenki, hogy mennyire van már a honvédség kiképezve a hadgyakorlatokban (Exercier-Reglement). Főleg egyes zászlóaljak mind azon együttes mozgalmakban, mint fejlődések oszlopokból sorrendbe és viszont, arcváltozások s a t., melyek a katonai kiképzés legfelsőbb fokát jelezik, egy meglepő könnyüséget és biztosságot tanúsítottak. Igy valóban szép látvány volt, midőn a gyakorlatok második napján a két honvéd-dandár a Szöd melletti síkon két vonalba fejlődött fel, habár e fejlődés célja egy hosszú szárnymozdulat elején, és oly távol az ellentől nem igen volt világos. Ezen részre nézve tehát a honvédség kiképzésének a megkezdett úton kell annál inkább haladnunk, mert az osztrák gyakorlati szabályzat, mind egyszerűségre, mind gyorsaságra egyike a legjobbaknak.

De míg ez irányban tovább haladunk, ne felejtjük, hogy a távol vivő, bizton találó hátultöltő fegyverek behozatala által a nagyobb csapatokban való együttes mozgalmaknak jelentősége igen megváltozott. Fontosak ezek még mindig és nélkülözhetlenek, mert ezek és csak is ezek által fejleszthetik ki azon összefüggési érzés, mely egy csapat katonát minden más tömegtől megkülömbözteti, és annak azon felsőbbbségi és önbizalmi öntudatot adja, mely főfeltétele a győzelemnek. Soha sem érzi inkább a katona, hogy nincs magára hagyatva, és hogy valódi megbízható bajtársa van, mint ily együttes mozgalmaknál, hol lépést tartva és két szomszédjával testileg érintkezve, azokkal ugy szólván egy élő lényt képez. Ezen morális érzés fejlesztésére, és a testnek egy bizonyos irányban való kiképzésére szolgálnak most ezen együttes mozgalmak nagyobb csapatokban inkább mint a harctéren való alkalmazásra.

Itt most az új fegyvereknél fogva rendkívüli eseteket kivéve, csak is kisebb, egymást követő, a körülményekhez képest támogató és többnyire nyílt rendben csatározó csapatokkal lehet czélszerűen működni. Mind azon hatalmas oszlopok és élő falként mozgó sorok, melyek oly remeken néznek ki a gyakorlati téren, néhány perczig sem élhetnének meg a pusztító tűzvihar ellenében. Az ég most nincs már I. Napoleon „gros bataillonjai“ részén,

hanem ahhoz áll, a kinek úgy vannak egyénileg kiképezve katonái és alsóbb rangú tisztjei, hogy azokat sok kis csapatokban bizton felhasználhatja. Egy szóval, nem a tömeges, hanem az egyéni kimivelésére a katonának kell most a főszólyt fektetni.

E tekintetben még sok teendő van a honvédségi gyalogságnál.

Az alapja a modern katona egyéni kiképzésének a fegyver használatában való lehető legnagyobb jártasság. Az nem csak azért a főfeladat, mert csak is ezáltal lehet a modern fegyverek hatását legnagyobb fokra emelni, hanem azért is, mert csak is azon jártasság öntudata adhatja meg legnagyobb mérvben az egyes katonának azon bizalmat önmagában, mely nélkül azon elszigetelt állásokban, melyekben most folytonosan helyeztetik, nem fogja helyét állani.

A régi fegyverek idejében elégnek tartatott, és talán elég is volt, ha a katona a fegyverfogásban jól be volt gyakorolva, úgy hogy a parancsszóra fegyverét némileg a helyes irányban el tudta sütni. Hisz a régi fegyverekkel még a legügyesebb lövész sem szemelhette volna ki biztosan emberét 50 lépésre, tehát csak is a tömeges tüzelés hatására lehetett számítani, és a valószínűségre, hogy a sok golyó közt egyik vagy másik mégis talál. Ott volt mindig a szurony, melyre a bátor csapat leginkább számított.

Másképen áll most a dolog. Az új fegyverek főelőnye nem az, hogy messze, hanem hogy biztos lőnek. Ha e tekintetben még a legkisebb kétség is uralkodhatott, az utolsó német-francia hadjárat azt tökéletesen eloszlatta volna. Távolságra nézve a francia Chassepot fegyver hasonlíthatatlanul felülmulja a porosz Zündnadelt, de biztos lövésre nézve 3—400 lépésig alig van különbség a kettő közt. A francziák hiába igyekeztek fegyverök ezen felsőbbségét azáltal felhasználni, hogy 1000 és több lépésre kezdtek gyorsan tüzelni. Ha mindnyájan a legügyesebb lövészek lettek is volna a helyett, hogy legnagyobb részök e tekintetben alig volt jobban kiképezve, mint midőn a régi fegyvert használták, még akkor sem gátolhatták volna meg a poroszokat az előre haladásban, mert oly távolságokra még a legjobb lövész sem számíthat fegyverére. A poroszok ellenben csak is azon voltak, hogy 2—300 lépésre érhessenek ellenöktől, midőn biztosan tudták, hogy kiszemelhetik emberöket. A porosz katonának ezen bizalma saját ügyességében és fegyvere hatásában volt talán egyike a legfőbb tényezőknek a múlt évi hadjáratban. Ha létezett ezen bizalom a porosz katonában, az onnan volt, mert talán az angol sereget kivéve, sehol sem fordítottak annyi gond a céllovésre, mint a poroszoknál, és minden egyes katona számtalanszor látta saját szemével fegyvere hatását a célon. Csakis

ezen szem általi meggyőződés adhatja meg azon nyugalmat és biztosságot a lövésben, mely még a körülfütyülő golyók által sem zavartathatik meg.

E tekintetben honvéd-gyalogságunk kiképzése még alig van megkezdve. A ki nem is tudta volna, hogy alig lőtt egyike is azon derék ifjúknak 10 lövést célba életében, mégis észrevehette volna, hogy a túlnyomó többségnek nincs fogalma azon jeles fegyver képességéről, melyet kezelt. Másképen kezeli az fegyverét, ki vele löni tud, mint az, ki nem tud. A jártas lövész nem teheti még próbára, sem fegyverét vállához anélkül, hogy azt ne irányozza egy bizonyos pontra. Derék honvédeink csakis minden alkalomkor a leggyorsabban igyekeztek tüzelni.

Igaz, hogy rövid az idő, melyet honvédségünk gyakorlatokban tölthet, legelőbb is azon kellett lenni, hogy az általános kiképezést megnyerjék, de most, hogy ez egy bizonyos pontig haladt, minden erélyt a czéllövésben való kiképzésre, mint alapjára az egyéni kiképezésnek kell fordítani. Ez természetesen nem csak munkába, hanem pénzbe is kerül, de ha valahol, itt a takarékoság igen rosszul lenne alkalmazva.

Az első teendő e részben egy a mostani igényeknek megfelelő lövész-iskolának felállítása. Mióta az új fegyverek behozattak, a katonai czéllövés, ugy lehet mondani, majdnem tudományos rend-

szerré fejlődött ki. Feladata azon rendszernek nem az, hogy egyes rendkívüli lövészeket neveljen, hanem hogy a használatban levő fegyver, és az ezt kezelő legénység képességéhez mérve, a legnagyobb átlagos ügyességet elérje. A minták e tekintetben nem hiányzanak. Ott van a rendes seregbeli lövésziskola Bruckban, de ott van főleg Spandau, Poroszthonban és Hythe Angliában, melyek már rég léteznek és nagy eredményeket mutathatnak fel. Itt a jobbat keresnünk kell, a hol az található.

Az iskola meglévén szigoruan követelendő, hogy nem csak az állandó állomásban levő altisztek és tisztek, legalább is a századosig bezárólag, hanem minden szabadságolt állomáson lévő tiszt is a tanfolyamot kövesse, és belőle vizsgát tegyen. A tisztnek a lövészetben való kiképezése ép oly szükséges, mint a legénységé, mert hogy használhatja fel ez kellőleg csapatját, ha nem ismeri tökéletesen ellentállási képességét, mely épen a fegyverhasználatról feltételeztetik; feladata épen e képességet a legnagyobb mérvben fokozni és irányozni. A legnehezebb része a katonai czéllövésnek a folytonosan változó távolság megítélése, és erre harcokban főképen a tiszt van hivatva, mert ő maga nincs elfoglalva lövéssel, jobban ítélheti azt meg, mint a legénység, mely a munkában felhevült, és a mennyire lehet fedezet mögött állván, a távolságot nem is igen ítélheti meg, míg a tiszt szaba-

don mozogván, és a tüzelés hatását látván, a szerint adhatja rendeleteit.

Meglévén így a magva a kitanított lövészeknek, minden zászlóaljnál a czéllövést és avval összeköttetésben a távolság megítélését, a betanításnál és gyakorlatoknál mint rendes oktatási tárgyat kell behozni. A fődolog, a legénységben az érdekeltséget és egy bizonyos emulatiót ébresztteni, mely itt, mint a leghathatósabb emeltyű használtathatik fel a kiképzésre; az együttes hadgyakorlatokban erre csak kevés alkalom nyílik, mert az egyéni kiképzetség a tömegben nem igen juthat érvényre. A czéllövés ellenkezőleg versenyzésre vezet, melyben mindegyik egyéni ügyességét kitüntetheti. E versenyzést még díjak és kitüntető jelek által lehet ösztönözni, mint az más seregekben történik.

Mind ezekkel azonban csak egy bizonyos pontig fogunk czélt érni. Ha valóban kívánjuk, hogy honvédségünk a lövészetben úgy legyen kiképezve, mint az kívánatos, sőt szükséges lenne, segéd kezét kell nyujtanunk a honvédelmi hatóságoknak. Az idő, mely alatt a honvédség együtt van, oly rövid, hogy a legczélszerűbb oktatási rendszer mellett is csak keveset lehet tenni. Lehet ébresztteni az ügyességet, de azt csakis a folytonos gyakorlat fejtheti ki. És erre kell alkalmat szolgálni az által, hogy a már létező lövész-egyleteket a honvédség kiképzé-

sével összeköttetésbe hozzuk, és ott, a hol még ily egyletek nem léteznek, azokat életbe léptetjük.

Nem rég Budán a létező lövész-egyletek egyesültek, és egy országos lövész-egylet alapját tették le. Azon országos lövész-egyletnek mint már némileg alakult organisatióknak kellene e tekintetben a kezdeményezést megragadnia. Nem tűzhetne ki magának szebb feladatot, mint egy ily a honvédség kiképzésével összeköttetésben lévő mozgalmat megkezdeni és terjeszteni. Szünjünk meg valahára mindent csakis a kormánytól várni és értsük meg, hogy az alkotmányos élet ereje épen abban rejlik, hogy szabad kezdeményezést enged mindenkinek, és hogy ott, hol ez nem létezik, nincs is valódi alkotmányos élet.

Ott van Anglia példája. Az 1859-iki olasz hadjárat az angol nemzetet nyugalmából felverte és csekély haderejére figyelmeztette. A csekély számú rendes sereg alig volt elégséges arra, hogy a terjedelmes tengertúli birodalmat megvédje, míg a honvédelemre szánt militia csakis magvát képezhette egy seregnek a nagy continentalis állandó seregekkel szemben. Még a gazdag Anglia sem bírhatta volna súlyát egy oly nagy seregnek, mint amelyet egy oly terjedelmes birodalom igényelt volna, megpendített ott tehát az eszme, a hiányt önkéntesek szervezése által pótolni. Az eszme fogott, és rövid idő alatt az egész országban alakultak az önkéntes-csapatok, minden kormány-

segítség nélkül. Ez eleinte csakis a fegyvereket adta, a csapatok önmagukat szerelték fel, és most vagy 160,000 jól begyakorlott önkéntes létezik Angliában, kik szükség esetében egy nem megveendő tényezőt képeznének a honvédelemben. Természetesen, mint praktikus néptől meg lehetett várni, a legnagyobb figyelem fordított a lövésben való kiképzésére az önkénteseknek, és alakult egy nemzeti lövész-egylet, melynek ágai az egész országban kiterjesztvék, és melynek feladata a lövész- és önkéntes-mozgalom fejlesztése. És im az eredmény, hogy az önkéntesek mint lövészek, felülhaladják a rendes sereget, mely maga talán első e tekintetben.

Nekünk nincs szükségünk ily óriási kezdeményezésre, vannak anélkül is honvédeink, vannak lövész-egyleteink, és most már egy országos lövész-egyletünk is. Csak fel kell használnunk és fejlesztenünk azt, ami már részben meg van. Vannak, nem tagadom, nehézségek, de ezek egy kis jó akarrattal és erélylyel könnyen mellőzhetők. Ott van legelőbb is azon szűk kizáró jelleme a létező lövész-egyleteknek, mely az ily idegen elemekkel való érintkezéstől, mint a honvédség belevonása feltételezne, irtózik. De könnyen lehetne módot találni, azon társas szellemet, mely most a legnagyobb vonzó erejét képezi az egyleteknek, a honvédség szükségeivel kiegyeztetni és annak részvételét úgy rendezni, hogy ez a társas kört meg ne zavarja.

Szük előítéleteknek nem kellene utjában lenni egy nagy célnak. Az egész legfeljebb a szokott kényelem egy csekély áldozatába kerülne. Nem szükséges, sőt nem is lenne czélszerű oly rendelkezés, melynél fogva minden honvéd szabad inye szerint használhatná a lövöldét, ez csakis rendes gyakorlatként, egy altiszt vagy tiszt felügyelete alatt lenne megengedhető. Nem is lenne okvetlenül szükséges, hogy a honvédség ugyanazon időben gyakorolja magát, mint a tagok, ámbár ez legalább egy bizonyos pontig kívánatos lenne, mert oly jó lövészekkel szemben, ösztönül szolgálhatna.

Mindezen módozatokra, ugy mint hasonlóképen a díjlövészekre és más ösztönül szolgálható intézményekre nézve, a honvédelmi ministeriummal kellene értekezni. Az új lövész-egyletek alakításában szinte az országos lövész-egyletnek a honvédelmi ministeriummal kellene együtt működni ugy, hogy azok már elejétől fogva új hivatások szerint alkíttassanak.

Ha a kettő czélszerűen osztja fel szerepét, rövid idő alatt elérhetjük, hogy az egész ország ily a honvédség kiképzésére czélzó új lövész-egyletek hálózatával legyen ellátva. Mindazon nagy falvak és helységek, hol egy egész kerület népsége tömörül, mintegy kijelelve látszanak egy ily lövészmozgalom megindítására. Valóban nem túlságos követelés lenne, hazafiúságoktól egy ily nemzeti cél

elérésére egy csekély áldozattal is járulni. Lesz mindegyiknek bizonyára egy alkalmas 200—300 ölnyi hosszáságu térsége, hol egy lövöldét vagyis inkább lövész-helyiséget lehetne berendezni. Nem kell erre nagy építkezés. Egy egyszerü nyílt fa-állvány az egyik végén, és egy golyófogó-töltés a másik végén elég, több nem is lenne czélszerű, mert nagyon elkényeztetné a lövészeket. Minden ily alakult egylet és lövölde számára, a honvédelmi hatóság egy bizonyos számú fegyvert kölcsönözhetne egy altiszt felügyelete alatt, és a töltényeket a beszerzési áron kiszolgáltathatná, nemcsak a honvédek, hanem a tagok számára is. Könnyü mindez és olcsó is, csak egy kis erély kell, és kezdeményezés. Ne tartsunk attól, hogy a kezdeményezés nem fog viszhangra találni. Van a fegyverkezelésben és lövésben magában egy bizonyos vonzó erő, melyre bizton lehet számítani, és ha angol mester-és boltos-legényeket, kik minden katonáskodástól irtóztak, szenvedélyes és ügyes lövészekké lehetett átalakítani, hogy ne lehetne ugyan azt az eredményt megvárni a magyarnál is, ki mindig harczias szellemet tanusított, és ki a honvéd-intézmény sikere által újra bebizonyította, hogy e szellem él még benne.

VI.

Ha a czéllövészetben való lehető legnagyobb jártasság a modern katonai kiképzés első feladata, a második az, hogy ezen megszerzett előnyt a lehető legjobban tanulja érvényesíteni.

Midőn az ötvenes évek elején a Zündnadel fegyver általánosan a porosz seregnél behozatott, az utasítás a gyakorlatoknál mindég az volt. „Uraim, csak kevés vadászt küldjenek előre rajvonalba. Legfeljebb egy fél szakaszt, annyi hatása van most ennek, mint egy félszázadnak ezelőtt. Mind a többit kézben tartsák.“ — A tapasztalás ezen elméletileg oly helyesnek látszó szabályt, tökéletesen meghazudtolta. A helyett, hogy fél szakaszok vagy századok oszlattak volna fel rajvonalba, az 1866-iki, és még inkább a tavali francia-német hadjáratban, egész századok oszlattak fel, vagy magok oszlottak fel rajvonalba, és még azon századok is, melyek a jelentésekben mint zárt rendben működők tüntek

fel, valóságban többnyire csak egymás mögött, néha tíz sorban is álló rajvonalokat képeztek, melyek mindenféle állásokban és nem parancsszóra, hanem egészen inyök szerint tüzeltek.

A gyorsan tüzelő és bizton találó fegyverek ellenében mindenki ösztönszerűen érezte, hogy ugy lehetett legerősebb és legbiztosabban a jó fegyvert és tulajdon ügyességet érvényre juttatni, ha a szétoszlott harczmódot alkalmazva, minden század igyekszik az egyik fedett állásból gyorsan és a legcsekélyebb áldozattal a másik előtte lévő alkalmas állásba jutni. A támaszok és tartalékok is csak hamar észrevették, hogy a távol hordó fegyverekkel szemben zárt rendben nem igen állhatnak meg, és így magok is rajvonalba oszolván, vagy az első rajvonal nyomát igyekeztek követni, vagy a szárnyai felé terjeszkedtek. A tisztek és századparancsnokok nem igen tehettek egyebet, mint hogy e természetes mozgalmat követték, csak igyekezték azt a mennyire lehetett irányozni. Magok is úgy mint a legénység valami fa vagy halom megé vonulva a tüzelés hatását itélték meg távcsövükkel, és ha valami kedvező célt találtak, a legénységet arra figyelmeztették, megadván neki a távolságot, midőn pedig a pillanatot egy új előmenetelre megjöttek vélték, a magok mellett fekvő csapatot előrevitték. A többi látván, ezt maga is igyekezett a példát követni. A törzstisztek és tábor-

nokok magok arra voltak utalva, hogy valami századhoz csatlakozzanak és ott jelenlétükkel hassanak.

Ez valódi képe a harcznak, mint az az új fegyverek következtében az utóbbi nagy hadjáratokban mutatkozott. Ha bölcsek akarunk lenni, és előrelátók, ebből nem azt fogjuk következtetni, hogy ezen zavarra és rendetlenségre vezető iránynak minden áron ellent kell állani, hanem ellenkezőleg azt, hogy ez okvetetlen bekövetkező irányra már a békegyakorlatokban és kiképzésben a legnagyobb figyelmet fordítsuk. Engedjük annak és engedve szabályozzuk azt.

Ezt könnyen megtehetjük, ha megértjük, hogy e tapasztalás csak azt bizonyítja, hogy egy oly fegyver behozatala, mint a hátultöltő, mind a hadgyakorlati (Manoeuvrir), mind a hadműveleti (Taktik) téren szükségkép egy gyökeres változást idéz elő. E változás kisebb hadműveleti egységek (tactische Einheiten) behozatala és felhasználására és a széteszlott harczmód sokkal terjedtebb és általánosabb alkalmazására irányoz.

Ámbár nálunk a századnak mint taktikai egységnek felhasználása nincsen kizárva, mégis a zászlóalj tekintetik most még mint a valódi taktikai egység, melyből egyes századok vagy szakaszok csak ideiglenesen kiszakíttatnak, és egy különös szolgálatra, például rajvonalban használtatnak. Mi haszon van egy ily taktikai egységnek a szabályak által való

kijelelésében, midőn a tapasztalás mutatja, hogy a valódi harczban ezen egységet csak is igen kivételes esetekben lehet fenntartani. Nem sokkal czélsezerőbb lenne-e azt, mint taktikai egységet elfogadni és kiképezni, mely a legujabb tapasztalás által annak bizonyult be, t. i. a századot. Ez nálunk 180 emberből áll, és ez körülbelül oly erő, mely még épen együtt tartathatik az új fegyverek által előidézett viszonyokban, és mely más részről azon sokszorozott ellentállási erőnél fogva, melyet a hátultöltő nyújt, egy alkalmas állásban húzamosabb ideig is tarthatja magát egy sokkal nagyobb erő ellen.

A századnak mint önálló taktikai egységnek kimivelése és felhasználása lenne tehát az első teendő. E tekintetben a honvéd-gyalogság még igen hátra van, és egy-két kivétellel azon sajátságos tüneményt lehetett látni, hogy ugyanazon századok, melyek ha zászlóaljban voltak összeállítva, igen szépen mozogtak, egyesén igen nehézkeseknek mutatkoztak. Több oka van ennek. Legelőbb is a kívánság az lévén, hogy a honvédség minél előbb nagyobb testekben működjön, nem volt még elég idő az egyes századokat kellőleg kiképezni. Másodszor ott volt a nehézség jól kiképzett tiszteket, elégséges számban ilyen rövid idő alatt megszerezni vagy kiképezni. Maga a hadgyakorlati szabályzat, mely a zászlóaljra van alapítva mint taktikai egységre, nem igen alkalmas

az egyes századok kellő kimivelésére. Még a rendes seregben is roppant a különbség a századok közt ennélfogva. Nem igen lévén alkalma a századosnak a hadgyakorlatoknál önállólag működnie, rendesen megelégszik azzal, hogy valamiképen embe-reit annyira kitanítsa, hogy szégyen nélkül a zászlóaljban helyöket elfoglalhassák, maga pedig csak is azon van, hogy az őrnagy parancsait teljesítse. Ha nem változtatik a rendszer, ennek okvetetlen követke-zése háboruban az lesz, hogy a század és száza-dos folytonosan oly helyzetekbe fognak jutni, me-lyekhez nem szoktak, az őrnagy nem lesz ott, hogy a parancsokat adja, maga a százados pedig ritkán fog tudni segíteni önmagán. Még a gyakorlatokban is sokszor egy bizonyos vonakodás, majdnem fé-lénkség volt észrevehető, valahányszor egyik másik századnak a zászlóaljtól távoznia és magára ha-gyatra működnie kellett.

Ezen csak is úgy lehet, és kell is segíteni, ha a századok mint taktikai egységet behozva annak, és nem a zászlóaljnak kiképzésére fektetjük a fő-súlyt, és az egész hadgyakorlatokat úgy idomít-juk át, hogy az a századoknak önálló működésére tért engedjen. Ezen átidomítás természetesen rész-letes kidolgozás tárgya, csak a vezéreszmét, hogy a század az egység, kell szem előtt tartani. Bővebb magyarázat helyett csakis egy ily formát hozok fel. A zászlóalj bármily positio támadásában egy szá-

zadot előre küld rajvonalba, két más század a szárnyak felé irányozva támaszát képezik, míg a negyedik század követi a többit tartalékként. Minden század önállólag fejt meg feladatát a környülmények szerint. Az első vagy mindjárt egészen vagy a környülmények és helyiség természete szerint, fokként rajvonalra feloszlatva az első alkalmas fedett helyet megszállja és megkezdi a tüzelést. A két következő század figyelemmel követvén az elsőnek működését, azt vagy egyenes előremenetekkel támogatja, vagy ha a helyiség alkalmas arra, szárnytámadással segíti. Az utolsó hasonlóképen a környülményekhez képest halad előre és közreműködik. A zászlóaljparancsnok szabadon mozogván a századok közt, az egész zászlóaljnak működését szemmel tartja. Segít ott hol hiba van, figyelmeztet valami jó állásra vagy kedvező mozdulatra. Így minden századparancsnok megszokja a gondolkodást és önálló működést, míg az egész mégis kézben marad, a mennyire azt valódi harcban kézben lehet tartani. Csak is egy ily rendszer mellett lehet kiképezni azon kisebb taktikai egységeket, melyek most egyedül használhatók.

A másik dolog, melyre, mint mondám, az utóbbi hadjáratok tapasztalása utal, a szétoszlott harcmód sokkal terjedtebb és általánosabb alkalmazása. Eddig a rajvonala és szétoszlott harcmód csakis az ütközet megkezdésére szolgált, most az egész ütkö-

zet alatt a főszerepet játsza, és azt úgy szólván dominálja. Egy posióban álló ellenség ellenében, ki még megingatva nincsen, másképen alig is lehet működni.

A szabályok, melyeket a honvédség a szétoszlott harczmódra nézve a rendes seregtől átvett, nagyon is terjedelmesek és mesterkéltek. Azon harczmódba, mely egészen a tér megítélésétől és ahoz való alkalmazástól függ, nem annyira szabály mint gyakorlat által lehet beletanulni. Mennél több a szabály, annál inkább tartja magát tiszt és legénység is a formákhoz, és annál könnyebben vész el a szellem. Pedig a fődolog épen, hogy mind kettő beleélje magát a harczmód szellemébe.

Ez is még csak csekély mérvben történt a honvédségnél. Látszott, hogy megtanulták a honvédek a szabályokat, de azokat nem igen tudták kellő helyen és módon alkalmazni, és ép ez a fődolog. Voltak egyes esetek, hol ez elég helyeken történt, mint például az első napon a budai dandár által Gödről való előre menetelésben és ugyanaz nap az ipolysági dandár egyik zászlóaljának a bal szárnyon való visszavonulásában. De ezek kivételes esetek voltak. A gyengeség legkirívóbb módon tünt fel, mint mindenki láthatta a gyakorlatok második napján, midőn a Csomád alatti Öreghegyi erdő támadása épen a legszebb alkalmat nyújtotta volna a szétoszlott harczmód alkalmazására.

A hegy sűrű erdőséggel fedve egy hosszú és lassan emelkedő homokmagaslat tetejét képezi, mely kivéven azon pontot, hol a magaslattal összefügg, egy meredek hosszú lejtővel lenyulik a völgy felé. Ha valaha volt alkalom és szükség is, a szétoszlott harczmód felhasználására, bizonyára ez volt. Oly tűz ellenében mint az volt, melyet a Terstyánszky-féle dandár minden oldalra szórt, a hosszú meredek lejtőn fel, csak is ily módon haladhatott volna előre, és érhetett volna czélt egy kétszer vagy háromszor nagyobb erő is mint az, mely az erdőt megszállotta volt.

És mi történt? Nem csak hogy nem használta fel a honvédség a pontot, mely leginkább a támadásra ki volt jeelve, t. i. a magaslatot, mely az Öreghegyig nyúlik fel, és hol azonfelül a homokbuczkák és kukoriczások elég jó fedezetet nyújtottak, hanem egy két csekély számú csapatot rajvonalba előre küldvén a két dandár vagy 300 lépésnyire az erdőtől sorrendben fejlődött ki, minden fedezet nélkül szemben az ágyukkal és gyorslövegekkel ellátott, és gyorsan tüzelő Terstyánszky dandárral. Baj lett volna, ha a Miskolczi dandár fegyvereiben golyó lett volna. Szerencsére nem volt, és így ellenkezőleg egy jó következése lehet, ha figyelmeztette a honvédeket egy hiányra, mely kiképzésökben találtaik. Ha gyakorlat által beleélték volna magokat a tisztek a szétoszlott harczmód szellemébe,

majdnem ösztönszerűleg alkalmazták volna azt, és századokra oszolva és a mennyire lehet fedve a lejtőn található kis egyenetlenségek által, állásról állásra előre vitték volna csapatjaikat.

Kár hogy nem lehettek ott honvédeink más nap, midőn ugyanazon állás támadása jutott a honvédséggel működő rendes dandár feladatául, és hogy nem láthatták főképen a derék vadász-zászlóaljat, mely a támadást vezette. Öröm volt őket a munkánál látni, oly otthonosak voltak abban. Ha egyáltalában lehetséges volt ily nehéz állást, csupán egy oldalról támadva bevenni, az csak is úgy történhetett, mint a hogy a vadászok fogtak. Majd rajvonalba terjeszkedve, majd ismét valami alkalmas menedék megett összecsoportosítva, folytonosan tüzelve, és egy fedett állásból a másikba rohanva, oly hű képét ábrázolták egy valódi harcznak, hogy a mellettem lévő porosz táborkari tiszt azon megjegyzést tette: „Ép így jártak el embereink.“

Magam pedig azon meggyőződésre jöttem, hogy minden áron meg kell szerezni a honvédség számára néhány ily derék vadásztisztet, kinek különös feladata lenne a honvédséget a szétoszlott harcmód szellemével megismertetni, és annak alkalmazására tanítani. Több hasznot várnék én ily gyakorlatoktól, mint a legnehezebb fejlődésekben és arcváltoztatásokban való további oktatástól. Mint bebizonyítani igyekeztem a jelen környülmé-

nyek közt, a fősúly kevésbé a tömeges, mint az egyéni kiképzésre fektetendő, és ezt semmi sem mozdíthatja elé oly annyira, mint épen a szétozlott harczmódban való szüntelen gyakorlat. Elavult azon felfogás, mely szerint minél butább volt a katona, annál jobb volt, mert annál függőbb maradt a parancstól; most, midőn folytonosan kis csapatokat nehéz állásokban magukra kell hagyni, csak is az értelmes katona élhet meg, a ki tudja, hogy mit cselekeszik és a ki gyorsan tudja magát a környülményekhez alkalmazni.

Épen azért nem csak a szétozlott, hanem a zárt harczmódnál is szükséges a különféle a szabályok által előírt mozdulatok és formációk helyes alkalmazásában gyakorolni a tisztet és legénységet. A rendes gyakorlatoknál, mint azok most folynak, erre nem nyílik tér nálunk. Nézze azokat bárki és meg fog erről győződni. Ott fogja látni a századokat, zászlóaljkat vagy még nagyobb testületeket is mindennemű felállításokban, fordulatokban és változásokban parancsszóra működni, de miért történik mind ez? miért történik az egyik és nem a másik mozdulat, mi ennek vagy amannak célja és jelentősége nem csak a szerény nézőre, hanem a szereplők legnagyobb részére nézve is rejtély marad. Ott van ugyan minden megmagyarázva a hadmozdulati szabályokban (Manœuvrir-Instruction), de az csak mind elmélet, melynek értelme és jelentő-

sége csak úgy világlik ki, ha nem csak nagyobb pontosításoknál, hanem a rendes gyakorlatoknál is az egyes zászlóaljok és századok a betanult mozdulatok alkalmazását egymás ellenében, és pedig nem a szokott gyakorlati téren, hanem folytonosan változó helyeken gyakorolják. Midőn az egyik csapat a másikat egyszerre szárnyában látja valami erdő vagy domb mögött feltűnni, fogja akkor érteni még a legbutább katona is, hogy miért változtatja arcvonalát a csapat, és miért tanították erre. A szabályok és azok szerinti gyakorlatok nem holt formák többé akkor, hanem egy egész új étellel telve. Ez pedig ismét visszahat a munkában való kedvre és érdekeltségre, és így nem csak hogy az értelmiség kifejtésére, hanem magok a szabályok jobb betanulására is szolgál.

Ismét a poroszokra kell utalnom mint példára. E gyakorlati oktatási mód oly annyira vérükbe ment, hogy még a tavali hadjárat alatt sem hagyhattak fel avval, és nem egy eset volt főképen a Páris és Metz alatti szünidő alatt, hol a csendes lakosság felriasztatott két ily egymásellen gyakorló porosz csapat által, azt hívén, hogy kezdete egy valódi hadmozgalomnak. Ha nem is szükséges a poroszokat e talán túlbuzgalmokban előadó alkalomkor követnünk, mégis véleményem szerint igen czél-szerű lenne tőlük e tekintetben egy kissé tanulni.

VII.

A honvédlovasság ismét bebizonyította helyességét e mondatnak: hogy „lóra termett a magyar“. — A külföldi tisztek egyhangú véleménye volt, hogy nincs ország, hol ily módon és ily rövid idő alatt ily lovasságot ki lehetne állítani. Nem csak alkalmas ember, hanem alkalmas lófaj is kell erre. Van ugyan az angol önkéntesek közt egy-két lovas-csapat olyan, hogy kitesz nem csak honvédlovasságunkon, hanem lehet mondani bármily rendszeres seregbeli lovasságon is anyagra nézve. A lovas egytől egyig megszokta a róka-falkát minden akadályon át követni, a lovak pedig pompás magas vérű vadász-paripák. De félre téve azt, hogy még Anglia is csak igen csekély számban állíthat ki egy ily diszlovasságot, kérdés még, hogy megállanák-e a kényelmes istálókhoz és a válogatott bőséges eledelhez szokott lovak, egy hadjárat nélkülözéseit és viszontagságait. A keleten egyedül lehet még találni

kellő mennyiségben anyagot egy oly lovasságra mint honvédeinké, és ott a létező viszonyoknál fogva, ezen intézményt még talán czélszerűbben lehetne annyiban berendezni, hogy a ló és lovas nem csak a gyakorlatok alatt, hanem az azon kívüli időben is államköltség nélkül együtt maradhatna. Utak és szekerek hiányában ott t. i. általános a lovaglás és e célra való ló tartás, úgy hogy a legtöbb esetben lehetne bizton számítani arra, hogy a lovas maga ajánlkozna a ló átvételére és tartására a gyakorlatokon kívüli időben.

Ez nyújtja pedig a legjobb és lehet mondani, majdnem az egyedüli biztosítékot arra, hogy a ló jól legyen ellátva és hogy gondját viseljük; és erre kellene nekünk is a mennyire lehet a honvédlovaknak kiadásában törekednünk. A míg ez nem történend a legnagyobb mérvben, a lovak kiadása mindég igen bizonytalan eredményü maradand. Bár egészben ez eredmény az ideí öszpontosításnál működő századoknál jobb volt mint váratott, a különbség a lovak állapotában nem csak az egyes századok között, hanem a századokban magokban is igen feltűnő volt. Lehet kétségkívül javítani valamit e tekintetben, a felvigyázat jobb alkalmazása által, de ebben sem lehet egy bizonyos ponton túl menni, ha nem akarjuk elriasztani azokat, kik hajlandók lennének honvédségi lovakat átvenni.

Annak magyarázatára, hogy eddig alig fordult elő eset, melyben a lovas saját lova átvitelére és tartására ajánlkzott volna, az hozatik fel, hogy a jobb módu kis birtokosok fiai, kiktől leginkább meg lehetne várni hogy ezt tegyék, korábbi kiváltások folytán csak csekély számban taláztatnak a honvéd-lovasság soraiban. De az arány e tekintetben minden évben kedvezőbb lenne, és már most is figyelniünk kellene arra, hogy az újonczok beosztásánál a mennyire lehet olyanok adassanak a lovassághoz, kiktől feltehető, hogy lovaikat magokkal viendik a betanítás és gyakorlatok után. Oly esetben, hol ily szándék kinyilatkoztatnék, az újoncz okvetlen a lovassághoz lenne besorolandó. Én e hajlam és szokás gerjesztését oly fontosnak tartom, hogy ily esetben különös kedvezményeket is megengedhetőknek vélném. Nem lehet ugyan előre látni, hogy valjon sikerülend-e még a legnagyobb kedvezmények mellett is célzt érni, de minden esetre mindent meg kellene kísérteni e tekintetben.

Azonban sikerüljön bár vagy ne sikerüljön egy ily terv, a ló-conscriptio behozatala nélkül soha sem biztosíthatjuk mozgósítás esetében, akár a rendes sereg, akár a honvédség számára a szükséges lovak számát. A többi fegyvernemhez, de főképen a gyalogság számához képest, mind a rendes seregnél, mind a honvédségnél a lovassági béke-állomány igen csekély. Az idén ugyan a rendes lovas-

ságnál minden századnál a lovak béke-létszáma 99-ről 130-ra, azaz két harmadára a hadilábnak emeltetett, míg a honvédségnél a lovas-századok száma 40-re emeltetett. De ha mind a kettőre nézve a mozgósításnál az eddigi módot követjük és a hadilábra való kiegészítésre szükséges lovakat betanulatlanul, az utolsó perczben vesszük meg, akkor illusio béke- és hadi létszámot különböztetni. Mint láttuk, és 1866-ban tapasztaltuk is, nincs most idő hosszú előkészítésre, mely alatt a lovakat összevásárolhatjuk és betaníthatjuk. Mindenesetre az első és néha döntő hadműveleteken csakis arra lehetne számítani, a mi készen áll. Ez a felemelés után és a rendes seregnél csak 37,000 lovasból áll, mi ha csak 600,000 és nem 800,000 ember kiállítására számítunk is, egyelőre egészen aránytalan szám. A honvédség száma már az idén körülbelül 150,000-re, de midőn a tíz évi turnus be lesz fejezve, 320,000-re fog rúgni, és erre a mostani 40 századot még hadilábon tartván is, csak 6000 lovas fogna jönni, mi egy még kirivóbb aránytalanság, mint a rendes seregnél mutatkozó.

Igy ha nem akarjuk, hogy ez aránytalanság hadimozdulatainkat bénítsa, vagy mindég egész hadilábon kell tartanunk elégséges számban lovasságunkat, vagy behozni a ló-összeírást, mely módját nyújtja háboru esetében betanult kész lovakat kellő számban megszerezni. Az elsőt nem csak tulajdon

pénzviszonyaink, de semmi más állam pénzviszonyai sem győznék, és így nem marad egyéb bátra, mint a lóösszeírást behozni.

Ez kétségenkívül egy új terhet jelent és a birtokjog egy oly megszorítását, melyet csakis egy nagy közös cél érdekében lenne megengedhető, és melynek alkalmazásában a legnagyobb kimélettel és elővigyázattal kellene eljárni, de ha egyszer meggyőződünk az általános védkötelezettség szükségéről, és megadtuk az államnak a jogot, hogy a polgárok véréből rendelkezzen, késznek kell lennünk mind azon áldozatokra is, melyek ezen becses anyag legczélszerűbb felhasználására szolgálnak. Nem csak rossz gazdálkodás, de majdnem bűn lenne kockáztatni érettünk küzdő polgártársaink életét, és talán tehetetlenné tenni egész seregünket azért, hogy megkiméljük lovainkat.

Az áldozat, mely itt kívántatik, nemis oly nagy, mert ha a becslési bizottságok és az azok utasítására szolgáló szabályok méltányosan vannak összeállítva, úgy hogy önkényre alkalmat ne nyujtsanak, az egész teher csak is abban áll, hogy háboru esetében a hadiczelokra kiszemelt és összeírt lovak tulajdonosai azokat a rendes becslési áron átengedni kötelesek legyenek, azaz hogy a haza szükségsein ne nyereszkedhessenek. Valóságban ily esetekben nemis a rendes tulajdonosok azok, kik a nyereséget biztosítják, hanem a közbenjárók; ennek

bebizonyítására csakis a tavali lóvásárlásokra kell utalnom. Már maga az akkor történt visszaélések megszüntetése elég indok lenne a lóösszeírás behozatalára, ha nem is lenne ott a tetemes öszveg, melyet egy nagy részben rosz és használhatlan anyagért fizettünk. De ha még oly jók lettek volna is a lovak, azok be nem lévén tanítva, megtörténhetett volna, hogy a hadjáratnak vége lett volna, mielőtt azokat használhattuk volna.

Ha behozatna a lóösszeírás, figyelemmel kellene lenni azon esetekre, midőn részletes vagy általános mozgósítás történik anélkül, hogy háborúra kerülne a dolog. Ilyenkor nagy és szükségtelen áldozat lenne, ha az államnak a besorolt lovakat mind meg kellene tartania, és természetesen ezt nem tehetvén, azokat potom áron ismét el kellene adnia, azért is gondolkoznunk kell a beclésnél nem csak a megvételi, de egy használati árról is, mely ily mozgósítás esetében, melynek nem háború a következménye, alkalmazandó lenne. Ha ez tavál történt volna, az egész mozgósítás költsége talán felível le szállott volna.

A nyereg közel áll a lóhoz. Különös, hogy azon ország, melynek nyergei kisebb nagyobb változásokkal mintául szolgáltak a katonai nyergeknek egész Európában, most azon helyzetben vagyon, hogy nem bír jó nyergeket tulajdon harcosai számára készíteni. Nagyobbodott a szükség oly annyira, hogy

nincs elég alkalmas jó anyag a nyeregfaállítására, úgy hogy most vasból készült nyeregfaakkal folynak a kísérletek mind a rendes, mind a honvéd lovasságnál. Merészség lenne ezen kísérletek eredményéről előre itélni, és csakis azt követelhetjük, hogy ily változás, ha czélszerűnek mutatkozik, elhamarkodva ne történjék. A főkélléke a nyeregnek a ruganyosság, úgy hogy magát lóhoz és emberhez alkalmazza. A rendes szolgálat és gyakorlat alig nyújt elég alkalmat e tulajdon megítélésére, csakis hosszú utakban, melyek alatt a lovak testi állapota folytonosan változik, tűnik ez ki. Mielőtt a vasnyergek ily próbának alá nem vettek és azt ki nem állották, nem vélném tanácsosnak néhány és kedvező körülmények közt történt próbák alapján ily lényeges változást elővenni, inkább azon kellene lenni, hogy még magasabb árak áldozatán is a jó anyagot, ha itthon nem találhatik, külföldről is megszerezzük. Ott van közel Törökország, hol nem csak lovas-, de tehernyergek is igen nagy számban készíttetnek, és hol mint hajdan nálunk a nyereggyártás oly tökélyre vitetett, hogy saját tudomásom szerint a keleti hadjárat kezdetén lovaszredek az ország egyik végéről a másikba küldettek bámulatos sebességgel, anélkül hogy tíz lónak háta feltört volna. Nem kétlem, hogy onnét mintá szerint, ha nem is a nyergek, legalább jó nyeregfa ép

oly jutányos áron volnának megszerezhetők, mint itt nálunk.

Bár némileg szemetszűrő a kardoknak a nyeregen való elhelyezése, gyakorlatban úgy látszik, hogy ezen mód egészben előnyösebbnek mutatkozik, mint a régi mód. Néha ugyan, mint vettem észre, a kard utjában van a legény lába szabad mozdulatának, de ez inkább a rendszer hanyag alkalmazásából, mint magából a rendszerből látszott eredni. Bukásoknál is talán veszedelmesebb a mostani mód a réginél, de sokkal jobban kéznél van a kard most és nincs utjában a lovasnak a fel- és leszálláskor. Azonfelül legalább némileg kissebbíti a régi zörejt és vascsörgést, mely a közeledő lovascsapatot már távolról elárulta, és a kardnak a hüvely elleni folytonos surlódását, mely a legélesebb vasat is eltompította.

Sokkal kevesb figyelem fordított eddig e tárgyra a rendes európai seregeknél, mint az megérdemelte volna. Ez oka azon kis hatásnak, melyet a lovasság támadáskor legtöbb esetekben kardjával előidéz. Így majdnem nevetséges volt a híres Balaklavai támadásban látni a szálás angol legényeket hatalmas lovaikon, mily hasztalanul igyekeztek a nehéz muszka lovassági köpenyeken keresztül vágni. A hatás alig volt nagyobb mintha botokkal ütötték volna. Így jártak a francia Chasseurs d'afriquekok az arabs bárnuszokkal, míg utoljára

majdnem egyenes kardokkal láttattak el, melyekkel szúrtak a helyett hogy vágtak volna. Csak a keleti lovasok tudnak karddal bánni, és rég az a hiedelem uralkodott, hogy ez a kitünő vasnak és egy különös ügyességnek a kard használatában tulajdonítható. Az első épen nem áll, a másik pedig csak részben.

Beluchistán lovasai hiresek nem csak Indiában, hanem az egész keleten a kard használatában, mint magok az angolok tapasztalták azon ország hódításakor. Volt nem egy eset, hol az angol lovasok keresztül lovaglottak rajtok anélkül, hogy nagy kárt okoztak volna, míg ők magok a jobbra balra tért engedő Beluchlovasok által tetemesen szenvedtek. Kezek, lábak, fejek vágattak keresztül. Midőn a hadjáratnak vége volt, és ugyanezen lovasok angol szolgálatba állottak, az találatott, hogy a legnagyobb része az általok oly sikeresen használt kardoknak régi kimustrált angol lovassági kardok voltak, melyeket ők saját módjuk szerint megváltoztattak. A régi tág markolat helyett, mely szabad mozgalmat engedett a kéznek, mindegyik saját keze szerint készítettett egy oly szüket, hogy a keze csak épen belefért. Ezáltal biztos fogást biztosított magának. A vashüvelyt mind eldobták volt és helyette egy szorosán illő fahüvelyben tartották a beretvaként kifent kardokat. És csakis ez által lehet biztosítani egy mindég munkára kész kardot. Bár-

miképen helyezzük el a kardot, a ló rázása rögtön eltompítja azt, ha vashüvelyben tartatik. Ha eszesek akarunk lenni, nem fogjuk magunkat tartóztatni a régi előítélet által, mely a kardcsörgést mint lényeges kellékét tekinti a lovas katonának, hanem elfogadjuk a jobbat, ha és a hol azt találjuk.

A keleti lovasnak a kard használatában való ügyessége is csak egy igen világos és egyszerű elv elfogadásában és alkalmazásában áll. És ez, hogy a ló mozgása az, mely a vágásnak adja valódi súlyát. Minthogy a vágásnak a lómozgáshoz való alkalmazása felette bizonytalan, a keleti lovas nem is igen számít a vágásra, hanem megfeszítvén karját és megsarkantyuzván lovát, azt ellene felé ugratja úgy, hogy nemcsak az ember, hanem a ló egész ereje is a vágásnak hatását öregbíti. Ezen egyszerű dinamiai törvényt huszárjaink is majdnem ösztönszerűen alkalmazzák, midőn felfelé vágnak leginkább azaz azon irányban, a melyben lovuk rohan és nem pedig lefelé midőn a vágás egy irányba megy, a ló pedig a másikba. Csak ki kell mivelni ez ösztönt a kardgyakorlatokban és megérteni, hogy másképen kell a kardot használni lovon, mint gyalog, mi eddig nem vétetett eléggé figyelembe.

A karabélyok általános behozatalának czélszerűsége még bebizonyítandó. Ámbár a könnyű Werndl-féle karabélyok nem igen látszanak utjában a lovasnak rendes békegyakorlatokban; megérezné azok

sulyát, ha hosszú napokon át kellene azt hátán hordozni midőn lova ügetve jár; míg lehetetlen, hogy ne gátolják kardja használatában. Mind ezek folytán véleményem szerint kérdéses, valjon a tapasztalás által a karabély behozatalának előnyei vagy hátrányai fognak-e nagyobbaknak bebizonyulni.

Mint ezelőtt a kaffre háborúban a jó reményű fokon, ugy az amerikai hadjáratban is kétségen kívül igen szép eredménnyel hozattak be a karabélyok, nevezetesen a forgó (Revolver) karabélyok, és Sheridan tábornok a Shenandoa völgyben valóban remeket vitt végbe lovasságával, még gyalogság ellenében is. De nem kell felednünk, hogy az amerikai lovasság legnagyobb része inkább lóra ültetett gyalogság volt, mint lovasság. Többnyire jó vadász volt, ki tudott fegyverrel bánni, mielőtt lóra ültették volna. Még bebizonyítandó, hogy lehet a két fegyvernemet, melynek egész lényege oly különböző, egyeztetni egy személyben, ugy hogy mind kettőben kitünő legyen. Az egyik vagy a másik mindig predominálni fog.

Azon gyenge kísérlet, mely a gyakorlatok második napján a hadügyér javaslatára történt, midőn egy honvédlovassági század előre küldetett, és leszállván lóról, a visszavonuló ellenséges lovasságra tüzelni kezdett, alig hagyhat kétséget az iránt, hogy honvéd-lovasságunknál a lovas mindég predominálni fog a vadászon, és hogy valószínűleg

legnagyobb része honvédlovasainknak nem nagy hasznát fogja venni a karabélynak. A valódi lovas katona mindég lenézte és lenézendi a gyalog-pajtást. Hiába beszélünk ennek változott taktikáról, és a ki nézte a honvédszázadot midőn leszállott, láthatta, hogy nem csak kedvetlen volt, de majdnem szégyelte magát új foglalatosságában. Ez így van és nem igen tudom, kívánatos-e, hogy ez másképp legyen, mert főképen most, midőn a hátultöltők behozatala óta úgylis a lovasságnak működése magán a csatatéren megszorított, és midőn sokan a lovasságot igen helytelenül, már csekély fontosságúnak tekintik; csak akkor számíthatunk valóban jó huszárokra, ha nem zavarjuk meg azon büszke öntudatot, hogy a jó huszár az első katona a világon, melynek párja soha sem volt, és nem is lehet.

Minthogy azonban már a karabélyok behozatnak és minthogy mégis kerülhetnek elő esetek, melyekben valami előre eső positiót, melyhez a gyalogság időben el nem juthatna, elfoglalni és védeni czélszerű és szükséges is lenne, a mire épen a lovasságnak karabélylyal való ellátása czéloz; talán leggyakorlatilag fognánk eljárni, ha ezen specialis célra egy külön vadász-lovasságot állítanánk fel, mely az eredeti dragonosokként inkább lóra ültetett gyalogság, mint valódi lovasság lenne. Ezen vadászlovasság kiképezésében a fősúlyt a czéllő-

vésre, a szétoszlott harczmód alkalmazására és a fedett állások védelmére kellene fektetni, a tulajdonképeni lovassági mozdulatok oktatásában csak a legszükségesebbre szorítkozáván. Egy ily módon specialis czélokra kiképzett vadászlovasság egy új tényezőt hozna be haderőnkbe, mely az egész lovasságnak hatáskörét tetemesen tágítaná. Ha ily valódi vadász-lovasság támogatására számíthatna a lovasság kémlelési és előörsi munkájában, tetemes előnnyel birna minden más lovasság ellenében, és sokkal inkább meg lenne óva mind azon meglepések ellen, melyeknek különben ki van téve, ha, mint szükséges, az ellenséges vonalon belül is akarja vinni kémlelését.

Mint már megpenditettem, honvéd-lovasságunk zömének kiképzésében a főfigyelmet ugyis a tudósítási szolgálat fejlesztésére kellene irányoznunk. Arra, hogy ugyszólván szemei legyenek a seregnek. Az utolsó hadjáratok megmutatták, hogy rendkívüli eseteket kivéve ez most a főhivatása a lovasságnak és hogy ebben ép ugy szerezhethet babérokat, mint régi hivatásában, midőn zárt sorban gyalogsági négszegeken tört keresztül. Nem volt-e több szó az utolsó hadjáratban a földből pattant uhlánusokról, mint bármily más csapatról, míg a francia vértés-ezred Wörthnél, és a két porosz lovasezred Metznél, mely magát hősiezen, de némileg hasztalanul feláldozta, egy pillanat alatt elfelejtetett. Any-

nyival inkább kell igyekeznünk ez oldalát honvéd-lovasságunk kiképezésének fejleszteni, mert az erre szükséges tulajdonok hiányoznak a különböző ajkú tisztektől vezényelt rendes lovasságunknál, míg a honvédségnél különös mértékben megvannak. E tudósítási képesség kifejtésére legelőbb is szükséges lenne, hogy a lovassági tisztek némileg rajzolásban és térismeretben jártasak legyenek, és már az iskolai folyam alatt egy táborkari tiszttel vezetése alatt kémlelési lovaglásokot tegyenek, melyben figyelmeztetnének arra, hogy mi a lényeges ily kémlelések-nél, és melyek után a látottakról jelentést tennének. E gyakorlati oktatásban minden alkalmat meg kellene ragadni, hogy az illetők a netalán útban eső fegyveres csapatok számát megbírálni is tanulják. A tisztek a századokhoz jöven hasonló módon járhatnának el az altisztekkel és legénységgel.

Csak akkor tarthatjuk magunkat a katonai tudomány színvonalán, ha tanulván mások tapasztalásából, és folytonosan igyekeznünk haladni a tapasztalás által kijelelt irányban.

VIII.

A porosz hadsereg diadala csak újra fényesen kitüntette azon régi tapasztalást, hogy egy sereg minémősége majdnem kizárólag a tisztek minémüségétől függ. És ez igen természetes is. Bár némely nemzetek magoknak egy különös harczias jellemet és képességet szeretnek tulajdonítani, valóságban e tekintetben igen csekély különbség mutatkozik a különféle nemzetek közt. Olvassuk a haditörténetet és meg fogunk erről győződni. Majdnem minden európai nép szerepelt e tekintetben és volt egy idő, melyben a katonai mesterség élén állt. Jutott nekünk is ebből Nagy Lajos és a Corvinek alatt, szerepeltek a francziák több ízben, de szerepeltek a németek is a Hohenstaufiak és Nagy Frederik alatt. Ki nem emlékezik az angol ijászokra Cressynél és Agincourtnál és később Cromwell, Marlborough vagy Wellington katonáira. Több századon át a török jáncsárok voltak Európa első katonái. V-ik Károly

alatt és még egy ideig utána a spanyol gyalogság. Mily nagy hírűek voltak egy időben az olasz Condottieri csapatok, a svaiczi zsoldosok, a svédek a 30 éves háború alatt és így tovább. Nem mind ugyanannyi bizonyítéka-e ez annak, hogy megvan minden népben a kellő harczias szellem és ügyesség, csak legyen ki azt kifejtse.

Ha a porosz tiszteknek sikerült e harczias szellemet és ügyességet oly mértékben a porosz katonában kifejtetni és fokozni, ez főleg két környülménynek tulajdonítható. Az első az, hogy a porosz tiszt egy szorosabb viszonyban áll a legénységhez, mint bármily seregbeli tiszt, a második pedig az, hogy a porosz tiszt mondhatni szenvedélyesen üzi mesterségét és szívvvel lélekkel annak él.

Az első környülmény bővebb magyarázatot igényel. Látszólag talán nincs sereg, még az angolt sem kivéve, hol az ür, mely a tisztet a legénységtől elválasztja, nagyobb lenne, mint a porosz seregben. Nem nemesek nincsenek ugyan kizárva a tiszt állomás elnyerésétől, de tényleg mégis a porosz tiszt kar majdnem kizárólag a nemesi osztályhoz tartozik, mely, bár törvényes kiváltságai rég megszűntek, még is oly társadalmi sorompó által van elkülönítve a nép többi rétegeitől, mint az máshol Európában sehol sem létezik. Ha ennek daczára a tiszt és legénység közt mégis szorosabb a viszony, mint bármily más seregben, ez azon mély politikai eszmének

tulajdonítható, mely irányadóul szolgált a modern porosz sereg alakításában.

A porosz sereg alkatása egy időbe esik a hűbéri viszonyok megszüntetésével. Mindkettőnek ugyan az volt indító oka — a Jenai katastropha. A régi II. Frederiktől maradt tradíciók szerint alkotott sereg zsoldos sereg volt a szó legszorosabb értelmében. Kiszagatva volt az minden összeköttetésből a néppel. És minthogy ez nem állott mögötte, egy vesztett csata elég volt arra, hogy az ország védelmi erejét tönkre tegye. A kábító csapás daczára megértetett tüstént, hogy csakis úgy lehet új ellentállási erőt teremteni, ha a nép zöme érzeni, hogy érdekelve van az ország fenntartásában és hogy a sereg nem valami különálló és idegen intézmény, hanem hogy csont csontjából és vér véreből. Hogy az első eléressék, a hűbéri viszonyok megszüntettek, és hogy a másik bekövetkezzék, az általános védkötelezettség hozatott be.

Mint nálunk ugy Poroszthonban is a hűbéri viszonyok megszüntetése a középirtokú nemességet tönkre tette, de a helyett, hogy mint nálunk az ötvenes években létező viszonyoknál fogva a kormány nem igen érezte magát hivatva, hogy azt meggátolja, a porosz kormány e becses elemet katonai célokra fel tudta használni. Mindent elkövetett, hogy a nemes ifjak a helyett, hogy a nyomor elleni hasztalan küzdelemben elsatnyuljanak, és nemességi prole-

tárusokká aljasuljanak, magokat tisztí állomásokra kiképezzék és a katonai pályára adják magokat. — Az ezredek saját kiegészítő kerületökben lévén elhelyezve, e terv kivitele minden erőltetés nélkül, a legtermészetesebb módon vált lehetségessé. Minden tartomány és terület kis nemessége a helyben kiegészített ezredeknél alkalmaztatott úgy, hogy minden ezred úgy szólván az ottani lakosság minden rétegének virágából állott. Ezen módon a régi összeköttetés a két társadalmi osztály közt, és az abból eredt befolyása a felsőbb osztálynak a seregben megújított. Ez döntő befolyással volt Porosz-
hon mind katonai, mind politikai jövőjére.

Minden tartomány kis nemessége mai napig is a zömet képezi az ott kiállított ezredeknek és úgy szólván azokkal össze van forrva. Hasonlítsa össze bárki a régi katonai névlajstromokat a mostanival, és minden ezredben nagy részben ugyan azon neveket találandja. Ez titka azon határtalan bizalomnak és szeretetnek, melylyel a legénység tisztje iránt viseltetik. A legénység nem tekinti idegennek a tisztet, hanem természetes vezetőjének a harctéren úgy mint a társas és politikai életben. Azon befolyása a felsőbb osztályoknak, mely a mindennapi élet viszonyaiból fejlődik ki, a seregbe is átvétetett és a kettő egymásra a legjótékonyabb viszhatást gyakorolja. Nem dicsvágyó a német katona, ellenkezőleg nehézkes és csendes, de ha tisztjét maga előtt látja, kö-

veti azt vakon, bárhová vezesse. Ez tette lehetségessé az utolsó hadjáratban, hogy a Vionvillei csatában Metz előtt egy porosz hadtest órákon át az egész francia sereget a keresztültörésben meggátolta. Voltak zászlóaljok és századok, melyek felét vesztették embereiknek és mégis helyöket állották, míg a segítség megérkezett. Ez magyarázza meg, hogy a koronaherczeg alatt lévő harmadik sereg harmincz mértföldet birt gyalogolni az Argonni hegységen át öt nap alatt, többnyire abból élvén, a mit az úton talált, és a kiszámított időre Szédan hátában megjelenhetett és a csatát eldönthette.

Nincs-e mind ebben egy intés és talán némi szemrehányás is reánk nézve? Igaz, hogy mi nem tehetjük már egész mértékben azt, mit a poroszok tettek, de nem indulhatunk-e még mi is azon ösvényen, melyet ők követtek? Ott van még mindig számos középirtokos osztályunk, mely elszegényedvén arra van utalva, hogy kenyerét keresse. Most ennek legnagyobb része ügyvédeskedésre és politikai kontárságra adja magát, nem biztosítaná-e sokkal jobban tulajdon jövőjét, és nem tenne e tetemes szolgálatot a hazának is, ha e helyett katonai pályára adná magát? Eddig mentette magát azzal, hogy a közös sereg úgy szólván idegen sereg volt, de most, midőn az elv, hogy az ezredek, a mennyire lehet kiegészítő kerületeikben vagy azok közelében elhelyeztessenek, elfogadtatott, és már is nagy mérték-

ben alkalmaztatott is, az első lépés megtörtént, hogy az hazai sereg legyen. A második lépés ez irányban saját kezünkben van. Ne panaszkodjunk, hogy oly sok az idegen tiszt a magyar ezredekben, ha még mindig oly kevés magyar találtatik, ki magát a katonai pályára szánná. Ha a törvény szerint a magyar csapatok kiegészítő részét képezik is a közös hadseregnek, semmi sem gátolja, hogy azok a törvény által szabott kereten belül magyarok legyenek. Ha még erre semmi kilátás nem mutatkozik, saját hibánk. Hangoztassuk kevésbé az olcsó jelszót: „Magyar sereg“ és nyúljunk azon eszközökhöz, melyek által gyakorlatilag a minket illető részét a közös hadseregnek javíthatjuk és magyarosíthatjuk is egyszersmind. A két cél, a nemzeti és a katonai, helyesen felfogva és arányozva, nemcsak hogy nincs ellentétben, hanem egyenesen összevág. Seregünk valódi gyengesége éppen abban rejlik, hogy a tiszt és legénység közt a félelem az egyetlen kapocs, mely a kettőt együtt tartja. Ez mind megjárja béke időben, de nem háborúban, mely a legnagyobb erőfeszítést, nélkülözést és áldozatkészséget igényli a katonától. A legjobb tiszt sem ragadhatja magával ilyenkor a legénységet. Hát még balsorsban; mint a rosszul összeillesztett fal a sereg az első lökésre összedől. Mily másképen lenne mindez, ha mint Poroszhonban minden ezredben a tisztek zöme a területbeli középirtokosok fiaiból

állana, kiket névből legalább ha nemis személyesen, majdnem minden katona ismerne, és kik úgy szólván együtt nőttek fel a legénységgel.

De ha régi előítéletek és téveszméknél fogva, még talán menthető lenne az, hogy ezen osztály a közös sereggel szemben nem fogta fel állását és hivatását, egyenesen bűn azon magatartás és részvétlenség, melyet általában a honvédség irányában tanusított. Itt volt egy tisztán nemzeti haderő, mely után mindenki sóvárgott és lármázott, nem lehetett-e megvárni, hogy az egész miveltebb ifjúság feléje rohanjon és vetélkedjen egymással annak elősegítésében? És mit tapasztalunk? hogy kevés kivétellel az intézmény majdnem semmi részvételre és viszhangra nem talált e körben. Ott vannak százanként minden megyében azon jó módu ifjak, kik korábbi kiváltások folytán a katonai szolgálattól tetteleg mentek és kiknek könnyen módjukban lenne hogy magokat jó tisztékké kiképezzék, és azon rövid gyakorlati időt, mely megkívántatik, feláldozzák. Ha ezek megtették volna kötelességöket, már is a szabadságolt állomásban egy kitünő tisztikarral rendelkezhetnénk. Ennek gyengesége leginkább annak tulajdonítható, hogy a legnagyobb része a szabadságolt állományon levő tiszteknek olyanokból áll, kiknek más foglalatosságok is van, mely kevésbé engedi, hogy a gyakorlatokon kívül kiképzésökkel sokat foglalkozzanak. De van akár hány ifjú

minden megyében és kerületben, kinek elég ideje és módja is lenne komoly katonai tanulmányokra, és ki helyesebbnek találja azt elpazarolni, mint ily hazafias cél elősegítésére fordítani. A felsőbb osztályok folytonosan panaszkodnak befolyások csökkenésén; csodálom, hogy soha sem tűnt fel nekik, hogy mily hatalmas eszközt ad itt a törvény kezekbe azon jogos és hasznos befolyás fentartására és erősítésére?

Szerencsére még nem késő. Minden évben vagy 25,000 emberrel szaporodik a honvédség és 20 zászlóaljjal. Elég tér van ott még a szabadságolt tisztek számára. Még helyrehozhatják ifjaink hibáikat. Emlékezzenek meg, hogy egy intézmény, bármily sikeresen indult is az meg és bármily jövőre nyújtson is reményt, csak úgy fejlődhetik egészségesen, ha a nemzet azt felkarolja és ápolja. Ha ezt nem teszi, elsatnyul az és ezen veszély fenyegeti honvédségünket, ha a felsőbb osztályok oly részvétlenül maradnak irányában mint eddig voltak. Mint a porosz eszredeknek ugy honvédzászlóaljainak és lovas századainknak is képeinek kellene lenni minden terület népességének. Azoknak, kik a társas és politikai élet élén állanak, hasonlólag a fegyveres nemzet élén kellene állani. Minél inkább történe meg ez, annál biztosabban nézhetünk a jövő elejébe.

De nem elég csak oda állani, hanem szükséges hogy képesek is legyünk helyünket állni, és ez azon második okra vezet, melyben a porosz tisztek felsőbbtségét más seregbeli tisztekkel szemben találom, t. i. hogy a porosz tiszt mesterségének él, és azt szívvel lélekkel üzi. Nem elégszik meg az azzal, hogy teljesíti kötelességét híven, hanem folytonosan azon van, hogy magát kiképezze. Nemcsak a katonai, de majdnem minden más téren nálunk a legnagyobb ritkaságokhoz tartozik, hogy valaki foglalatosságát érdeklél, kitartással, vagy épen szenvedélylyel üzze. Ennek oka talán némileg véralkatásunkban is rejlik, de még inkább talán abban, hogy egész az utolsó időkig egyszerű nemzetgazdászati viszonyainknál fogva nem létezett azon munkafelosztás szüksége, mely egyedül fejtheti ki a specialis munkára való kedvet és képességet. Mindenki kontároskodott mindenben. Ennek meg kell szünni, ha valóban mint nemzet haladni akarunk.

Ha honvédtiszteink megelégszenek avval, mit az iskolában vagy a rövid gyakorlatok alatt tanulnak, soha sem lesznek képesek honvédségünket a modern katonai tudomány színvonalára hozni, és még kevésbé azon tartani. Nincsen talán tudomány, mely annyira haladt volna az utolsó húsz év alatt, mint épen a katonai tudomány. Az új fegyverek behozatala oly változást tett, mint a melyet a löpor

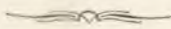
feltalálása és hadi czélokra alkalmazása idézett elő. Ezen változásnak pedig következményei még távol sem állanak mind előttünk. Folytonosan kell azokat vizsgálni és tanulmányozni. Így tettek a poroszok az 1866-iki hadjárat után. Egy egész katonai literaturát idézett az elő. A helyett, hogy a babérokön nyugodtak volna, a poroszok hozzáfogtak a tapasztalt hibák és hiányok javításához, és most ismét abban működnek. E példát kövessék honvéd-tiszteink. Ők is remeket tettek eddig, de ha nem akarják ringatni önmagokat illusiókban, lehetetlen hogy észre ne vették volna, hogy nemcsak a legénységnek, hanem önmagoknak is még igen sokat kell tanulniok. Képzelve csak mindegyik, hogy a háromnapig gyakorlat nem játék, hanem komoly munka lett volna, és hogy ő azon helyzetbe jutott volna, hogy az alatta lévő csapatot többé kevésbé önállólag vezényelje. Meglesz-e azon öntudata, hogy feladatának megtudott volna felelni? Ha igen, ne álljon meg, hanem haladjon az úton, melyet eddig követett, de ha nem, emlékezzék meg, mily nagy felelősséget vett magára és igyekezzék megszerezni magának azon képességet, melylyel még nem bír.

Hol egy nagy és folytonosan növekedő aránya a tiszteknek szükségképen szabadságolt állományon van, nagy mérvben a kiképzést önmagokra kell bízunk, még a legelfoglaltabb is találhat időt erre. A mérvadó itt nem maga az idő, melyet ta-

nulmányban töltünk, hanem az, hogy kedvvel tegyük a mit teszünk, hogy úgy szólván beleéljük magunkat foglalatosságunkba.

De minél inkább a tiszték kiképzését önmagokra kell bízunk, annál inkább azon kell lennünk, hogy biztos tudomást szerezzünk magunknak ezen kiképzés fokáról. Ez csak is úgy történhetik, ha mind a kinevezéseknél, mind az előreléptetések-nél szigorú és főleg gyakorlati vizsgák hozatnak be. A ki legalább is egy századot mind zárt, mind szétozlott harczmódban tökéletesen kezelni nem képes, nem való tiszti állomásra. Félre azon előítélettel, hogy nem szükséges vagy épen szégyenére válik a katonának a tanulás. Lejárt a Bayard-ok ideje. Nem hogy most bátorságra nem lenne szükség, ellenkezőleg, kell az most inkább mint valaha, mert az új fegyverek élesebb kaszáji a halálnak mint a régiek, de kell egyszersmind ész és tudomány is sokkal több mint valaha. Nem a legbátrabb, hanem a legmiveltebb katonáé most a győzelem.

Katonaságnál a túlbecslés még inkább megboszúlja magát, mint bárhol. Emlékezzenek honvédeink a francia hadseregre, mely oly annyira el volt bizakodva, hogy elfelejtette, miszerint a hadi tudomány megszerzése is csak tartós és erélyes munka által válik lehetővé, és ki addig nevette a professorokat, míg azok tökéletesen tönkre tették.

TARTALOM.

	Lap
I. Az öszpontosítás jelentősége	1
II. A rendes sereg és a honvédség	11
III. A vezénylet	22
IV. Az élelmezés	33
V. Czéllövészet	44
VI. A szétoszlott harczmód	55
VII. A honvéd-lovasság	66
VIII. A tisztek	80

DE BALLAGI GÉZA.

Ráth Mór kiadásai:

Történelmi tanulmányok és rajzok

Csengery Antaltól.

Két kötet. A szerző arcképével. Diszkrétésben 6 frt. Füzve 4 frt. 60 kr.

ATTILA TÖRTÉNELME.

Irta **Thierry Amadé.**

A 3-ik javított és bővített kiadás szerint fordította Szabó Károly.

Diszes nagy 8-rét. Ára 1 frt. 50 kr.

Attila fiai és utódai történelme

a magyarok Európába telepedéséig.

Irta **Thierry Amadé.**

A 3-ik javított és bővített kiadás szerint fordította Szabó Károly.

Diszes nagy 8-rét. Ára 3 frt.

Magyar írók és államférfiak.

B. Eötvös József emlékbeszédei.

Diszkiadás. Füzve 2 frt. Ajándék-kiadás igen szép angol kötésben

3 frt.

KÉT MAGYAR DIPLOMATA A XVII. SZAZADBÓL.

Toldalagi Mihály és Tassy Gáspár követségi naplója.

Közrebocsátja *Salamon Ferencz.* Diszes nagy 8-rét. Ára 2 frt. 80 kr.

A hadi tudományok tana

felolvasásokban.

Hadtörténeti példákkel felvilágosítva.

Irta

Terstyánszky Ágoston,

m. k. honvéd-ezredes.

1. 2. 3. kötet. Ára a m. k. honvédek számára 5 frt.

Ráth Mór kiadásai:

SZABÓ KÁROLY
A MAGYAR VEZÉREK KORA ÁRPÁDTÓL SZ. ISTVÁNIG.

Szép 8-adrétű kiadás. — Ára 4 frt.

1849—1866.

A D A L É K O K
A KÉNYURALOM ELLENES MOZGALMAK
TÖRTÉNETÉHEZ.

Az Asbóth-család irataiból. Ára 1 frt. 60 kr.

Horváth Mihály
kisebb történelmi munkái.

Legdiszesebb nagy 8-rétű kiadás. 4 kötet.

Ára füzve 13 frt. 60 kr. — Ajándék-kiadás diszkötésben 16 frt.

Huszonöt év Magyarország történelméből.

Irta Horváth Mihály.

Második javított kiadás. 3 kötet.

Ára 10 frt. Ajándék-kiadás diszes kötésben 12 frt.

MAGYARORSZÁG
FÜGGETLENSÉGI HARCZÁNAK TÖRTÉNETE.

1848—49-ben.

Irta Horváth Mihály.

3 vastag kötet. 2-ik kiadás. Ára 12 frt. — Ajándék-kiadás diszkötésben,
a szerző fényképezett legújabb arczképével 15 frt.

Szemere Bertalan összegyűjtött munkái.

Első és második kötet: Száműzetés alatt irt napló. Ára 5 frt. — Harmadik és
negyedik kötet: Utazás keleten a világosi napok után. Ára 4 frt. — Ötödik és
hatodik kötet: Levellezések és kisebb dolgozatok. Ára 4 frt.

Nyomatott Bécsben, Holzhausen Adolfnál.

